

Konstitutionsutskottets betänkande 2022/23:KU23

Valfrågor

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden som behandlas i betänkandet. Yrkandena gäller skilda valdagar, rösträtt och valbarhet, sänkt rösträttsålder, utlandssvenskar, valkretsar, personval, röstningsförfarandet, väljare med synnedsättning eller annan funktionsnedsättning, valsystemet, incidentrapportering, publicering av opinionsundersökningar, geografisk representation, kommunala valinformatörer, ökat valdeltagande och överklagande och återföring av mandat.

I betänkandet finns åtta reservationer (SD, V, C, MP).

Behandlade förslag

Cirka 40 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2022/23.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	6
Ärendet och dess beredning.....	6
Bakgrund	6
Utskottets överväganden.....	9
Skilda valdagar	9
Rösträtt och valbarhet.....	10
Sänkt rösträttsålder	13
Utlandssvenskar.....	14
Valkretsar	18
Personval	19
Röstningsförfarandet	22
Väljare med synnedsättning eller annan funktionsnedsättning	25
Valsedelssystemet	28
Incidentrapportering	30
Publicering av opinionsundersökningar	32
Geografisk representation.....	33
Kommunala valinformatörer	34
Ökat valdeltagande	36
Överklagande och återföring av mandat.....	37
Reservationer	42
1. Sänkt rösträttsålder, punkt 3 (V, MP)	42
2. Röstningsförfarandet, punkt 7 (SD).....	42
3. Väljare med synnedsättning eller annan funktionsnedsättning, punkt 8 (C).....	43
4. Valsedelssystemet, punkt 9 (C)	44
5. Incidentrapportering, punkt 10 (SD).....	45
6. Kommunala valinformatörer, punkt 13 (SD).....	45
7. Ökat valdeltagande, punkt 14 (MP).....	46
8. Överklagande och återföring av mandat, punkt 15 (SD)	47
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	48
Motioner från allmänna motionstiden 2022/23	48

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Skilda valdagar

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:301 av Stefan Olsson (M),

2022/23:707 av Markus Wiechel (SD) och

2022/23:1911 av Malin Danielsson m.fl. (L) yrkande 5.

2. Rösträtt och valbarhet

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:1357 av Joakim Sandell (S) och

2022/23:2116 av Boriana Åberg m.fl. (M).

3. Sänkt rösträttsålder

Riksdagen avslår motion

2022/23:181 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkande 2.

Reservation 1 (V, MP)

4. Utlandssvenskar

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:44 av Hans Wallmark (M),

2022/23:45 av Hans Wallmark (M) yrkande 1,

2022/23:829 av Lars Beckman (M) och

2022/23:2141 av Markus Wiechel och Lars Andersson (båda SD) yrkandena 4 och 5.

5. Valkretsar

Riksdagen avslår motion

2022/23:1843 av Sten Bergheden (M).

6. Personval

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:723 av Robert Hannah (L) yrkandena 1–4 och

2022/23:1073 av Ann-Sofie Alm (M) yrkandena 1 och 2.

7. Röstningsförfarandet

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:75 av Ann-Sofie Lifvenhage (M),

2022/23:962 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkandena 1 och 3 samt

2022/23:1619 av Kerstin Lundgren (C).

Reservation 2 (SD)

8. Väljare med synnedsättning eller annan funktionsnedsättning

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:1881 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 8,

2022/23:1882 av Malin Björk m.fl. (C) yrkandena 31, 32 och 34 samt

2022/23:2234 av Eric Palmqvist (SD).

Reservation 3 (C)

9. Valsedelssystemet

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:648 av Niels Paarup-Petersen (C) och

2022/23:1881 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 11.

Reservation 4 (C)

10. Incidentrapportering

Riksdagen avslår motion

2022/23:962 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 6.

Reservation 5 (SD)

11. Publicering av opinionsundersökningar

Riksdagen avslår motion

2022/23:1450 av Adnan Dibrani (S).

12. Geografisk representation

Riksdagen avslår motion

2022/23:1041 av Kalle Olsson och Anna-Caren Säterberg (båda S).

13. Kommunala valinformatörer

Riksdagen avslår motion

2022/23:962 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 2.

Reservation 6 (SD)

14. Ökat valdeltagande

Riksdagen avslår motion

2022/23:181 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkande 3.

Reservation 7 (MP)

15. Överklagande och återföring av mandat

Riksdagen avslår motion

2022/23:962 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 7.

Reservation 8 (SD)

Stockholm den 4 maj 2023

På konstitutionsutskottets vägnar

Ida Karkiainen

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Ida Karkiainen (S), Erik Ottoson (M), Matheus Enholm (SD), Hans Ekström (S), Fredrik Lindahl (SD), Mirja Räihä (S), Ulrik Nilsson (M), Per-Arne Håkansson (S), Malin Danielsson (L), Amalia Rud Pedersen (S), Susanne Nordström (M), Jessica Wetterling (V), Gudrun Brunegård (KD), Malin Björk (C), Lars Englund (M), Jan Riise (MP) och Lars Johnsson (M).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I ärendet behandlar utskottet 35 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2022/23. Motionsyrkandena handlar om skilda valdagar, rösträtt och valbarhet, rösträttsålder, utlandssvenskar, valkretsar, personval, röstningsförfarandet, väljare med synnedsättning eller annan funktionsnedsättning, valsystemet, incidentrapportering, publicering av opinionsundersökningar, geografisk representation, kommunala valinformatörer, ökat valdeltagande samt överklagande och återföring av mandat.

Förslagen i motionerna finns i bilagan.

Bakgrund

Erfarenhetsrapport från Valmyndigheten

Valmyndigheten fick i ett regleringsbrev i uppdrag av regeringen att senast den 1 mars 2023 lämna en erfarenhetsrapport från 2022 års val.

I en erfarenhetsrapport den 15 februari 2023 redovisar Valmyndigheten erfarenheter av 2022 års val till riksdag, regionfullmäktige och kommunfullmäktige. I rapporten beskrivs myndighetens erfarenheter och insamlade synpunkter från länsstyrelser, kommuner, utlandsmyndigheter och partier. Den nya lagstiftningen som innebär avskärmade valsedlar följs upp.

I rapporten anges bl.a. att de allra flesta av de problem och utmaningar som förekommit under valen 2022 på något sätt beror på valsedelssystemet. Valmyndigheten och många kommuner bedömer att de avskärmade valsedlarna var huvudorsaken till de köer som bildades. Av kommunerna bedömer 45 procent att köerna kan ha påverkat valdeltagandet. De allra flesta av de incidenter som anmälts till Valmyndigheten är också kopplade till valsedlar. Valsedelssystemet innebär enligt Valmyndigheten omfattande säkerhetsrisker. Valmyndigheten anser att det är av yttersta vikt att valsedelssystemet förändras omgående. Om inte några åtgärder vidtas före valen 2026 finns enligt myndigheten risk att problem upprepar sig eller eskalerar. Valmyndigheten bedömer att det skulle gå att förändra valsedelssystemet i grunden redan till 2026, om en utredning om detta tillsattes omgående med uppdraget att leverera ett förslag innan 2023 är slut.

I avvaktan på en sådan utredning lämnar Valmyndigheten förslag som till viss del redan lämnats i en hemställan som myndigheten gjorde till regeringen i april 2020. Då föreslog Valmyndigheten förändringar som skulle minska antalet valsedlar inför valen 2022 i syfte att undvika de logistikutmaningar, lokalproblem och köer som kommunerna befarade, på grund av de nya avskärmade valsedlarna. Valmyndigheten menar att förslagen skulle

underlätta för väljare, partier och valadministrationen och tydliggöra ansvaret för tillhandahållandet av valsedlar i röstnings- och vallokaler.

Förslagen innebär bl.a. följande:

- endast blanka valsedlar ska tillhandahållas vid röstning på en utlandsmyndighet
- vid röstning i Sverige ska valadministrationen tillhandahålla namnvalsedlar för samtliga partier som registrerat partibeteckning och lämnat in kandidatlista till det aktuella valet
- partivalsedlarna tas bort.

Vidare anförs i rapporten att en viktig aspekt på valsedlarna är tillgänglighet. Personer med synnedsättning måste kunna rösta med bibehållen valhemlighet. Men även personer som är normalseende tycker att det är svårt att läsa på små papperslappar och som innehåller 72 kandidater på fram- och baksida skrivna med liten text. Det svenska samhället har höga krav på tillgänglighet men Valmyndigheten menar att valsedlarna helt har undantagits från det arbetet.

Valmyndigheten anser också att man bör ställa högre krav på partier som ställer upp i svenska val för att tydliggöra för väljarna vilka partier som reellt vill och kan representera i de beslutande församlingarna. Av rapporten framgår att Valmyndigheten tidigare har framfört att det finns ett behov av att ställa högre krav på partier som ställer upp i svenska val genom att införa striktare kriterier för anmälan om deltagande i val. Syftet skulle vara att tydliggöra för väljarna vilka alternativen att rösta på är, dvs. vilka partier som har en ambition att ta mandat. Under 2022 års val har det enligt Valmyndigheten blivit tydligare att det stora antalet partier som deltar i valen försvårar för väljarna att få en överblick bland valsedlarna. Det finns kommuner som har haft över 100 olika valsedlar i ställen. Valmyndigheten menar även att det stora antalet partier försvårar utformningen av ett bättre och säkrare valedelssystem.

Ett annat område där Valmyndigheten anser att det behövs förbättringar är utlandsröstningen. Valmyndigheten menar att ett alltför stort antal brevröster blir underkända när de kommer till Sverige. De kommer fram för sent eller för tidigt eller underkänns för att väljaren inte har gjort i ordning rösten på rätt sätt. Detta påtalade Valmyndigheten redan efter 2018 och 2019 års val. Regeringen tillsatte en utredning vars förslag remissbehandlats, men de har ännu inte blivit lagförslag och kommer därför inte träda i kraft till 2024. Valmyndigheten anser att det behövs förbättringar gällande utlandsröstningen omgående.

Vid valen 2022 förekom det att kandidater på eller i anslutning till valdagen folkbokförde sig i den kommun där kandidaten föreföll kunna ta ett mandat. För väljarna är det svårt att kunna förutse vilka kandidater som faktiskt kan bli valbara. Valmyndigheten anser att det finns anledning att reglera frågan om valbarhet på så sätt att den som kandiderar i val till region- och kommunfullmäktige ska vara folkbokförd i den region eller kommun som kandidaturen avser genom beslut fattat av Skatteverket senast på valdagen.

Valmyndigheten anser också att den behöver föreskriftsrätt inom flera områden. Bland annat bör frågor om hur en vallokal ska utformas, vem som får arbeta som röstmottagare, hur rösträkningen ska gå till och hur en valsedel mer detaljerat ska bedömas, kunna regleras genom föreskrifter, menar Valmyndigheten. Vidare anser den att det finns skäl att ge Valmyndigheten föreskriftsrätt ifråga om säkerhet vid röstmottagning och vid rösträkning. Valmyndigheten anser att en rätt att utfärda föreskrifter i vissa frågor skulle innebära en ökad rättssäkerhet för väljarna samt förtydliga och effektivisera arbetet för valadministrationen.

Promemoria från Valprovsnämnden

I promemorian Erfarenheter av provningen av överklaganden i samband med 2022 års allmänna val tar nämnden bl.a. upp frågor som anknyter till bestämmelser i vallagen (2005:837) eller annan lagstiftning och som på ett eller annat sätt aktualiserats under arbetet med provningen av överklagandena.

I promemorian anføres att det vid valen 2022 var åtminstone en kandidat som folkbokförde sig efter valdagen i den kommun där kandidaten kunde bli invald. Folkbokföringslagen (1991:481) medger upp till en veckas antedatering om inflyttningsdagen varit inom en vecka före det att anmälan om folkbokföring görs (jfr 25 och 35 §§). Detta innebär att det är det möjligt för kandidater som kandiderar i flera kommuner eller regioner att retroaktivt folkbokföra sig i den kommun där de har möjlighet att bli invalda.

Valprovsnämnden anser i likhet med Valmyndigheten att det finns anledning att reglera frågan om valbarhet på så sätt att den som kandiderar i val till region- och kommunfullmäktige ska vara folkbokförd i den region eller kommun som kandidaturen avser genom beslut fattat av Skatteverket senast på valdagen.

Vidare konstaterar Valprovsnämnden att en stor andel av de överklaganden som kom in efter valen 2022 kunde hänföras till köer vid röstmottagningsställen. Av Valmyndighetens erfarenhetsrapport framgår att Valmyndigheten och många kommuner bedömer att de avskärmade platser där valsedlarna läggs ut var huvudorsaken till köerna. En stor andel av kommunerna, 45 procent, bedömer att köerna kan ha påverkat valdeltagandet. Valprovsnämnden anser att det är av yttersta vikt att förebyggande åtgärder vidtas inför kommande val. Om inte åtgärder vidtas före valen 2026 finns risk att dessa problem upprepas eller eskalerar.

Utskottets överväganden

Skilda valdagar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om skilda valdagar.

Motionerna

Markus Wiechel (SD) föreslår i motion 2022/23:707 att en separation av kommun- och regionvalen från riksdagsvalet bör utredas.

I motion 2022/23:301 av Stefan Olsson (M) föreslås att möjligheterna att införa skilda valdagar bör ses över.

I motion 2022/23:1911 av Malin Danielsson m.fl. (L) yrkande 5 föreslås att man överväger möjligheten att göra Stockholmsregionen till pilotregion för skilda valdagar.

Gällande ordning

Enligt 3 kap. 3 § regeringsformen hålls ordinarie val till riksdagen vart fjärde år. Ordinarie val till riksdagen hålls enligt 2 kap. 2 § riksdagsordningen i september. Valdag ska vara den andra söndagen i september, enligt 1 kap. 3 § första stycket vallagen. Ordinarie val till riksdagen samt ordinarie val till region- och kommunfullmäktige ska enligt 1 kap. 3 § första stycket vallagen hållas samma dag.

Grundlagsutredningen gjorde bedömningen att den nuvarande ordningen med en gemensam valdag för valen till riksdagen och till kommunerna skulle behållas (SOU 2008:125 s. 176). Utredningen hänvisade till att frågeställningen var väl belyst genom tidigare utredningsarbete, och Grundlagsutredningen hade under sin behandling kunnat konstatera att det inte fanns förutsättningar för en bred politisk samsyn av det slag som borde krävas för att genomföra en förändring i denna fråga.

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2010 hänvisade utskottet i likhet med Grundlagsutredningen till att frågeställningen var väl känd genom tidigare utredningsarbete (bet. 2009/10:KU19). Grundlagsutredningen hade under sin behandling kunnat konstatera att det inte fanns förutsättningar för en bred politisk samsyn av det slag som borde krävas för att genomföra en förändring i denna fråga. Utskottet saknade anledning att göra en annan bedömning och avstyrkte följaktligen de aktuella motionsyrkandena.

Utskottet har därefter flera gånger vidhållit sin inställning (bet. 2011/12:KU3, bet. 2015/16:KU14, bet. 2016/17:KU22, bet. 2017/18:KU35 och bet. 2019/20:KU12).

Senast våren 2022 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om skilda valdagar med hänvisning till sitt tidigare ställningstagande (bet. 2021/22:KU26). I denna del lämnades en reservation (L).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande om skilda valdagar och avstyrker motionsyrkandena.

Rösträtt och valbarhet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om rösträtt och valbarhet.

Motionerna

I motion 2022/23:1357 av Joakim Sandell (S) föreslås att vallagen ändras så att man endast får kandidera i valet till det kommunfullmäktige och regionfullmäktige där man har rösträtt.

Boriana Åberg m.fl. (M) föreslår i motion 2022/23:2116 att såväl rösträtt som valbarhet i samtliga allmänna val ska kopplas till det svenska medborgarskapet. Undantag ska göras för den valbarhet och rösträtt som tillkommer icke-medborgare enligt EU-rätten eller andra avtal och konventioner som Sverige har med andra länder.

Gällande ordning

Regeringsformen

Enligt 3 kap. 4 § första stycket regeringsformen har varje svensk medborgare som är eller någon gång har varit bosatt i riket och har fyllt 18 år rösträtt vid val till riksdagen. Endast den som uppfyller villkoren för rösträtt kan vara ledamot av riksdagen eller ersättare för en ledamot. Frågan om någon har rösträtt avgörs, enligt tredje stycket i samma paragraf, på grundval av en röstlängd som upprättas före valet.

Vallagen

I 1 kap. 4 § vallagen (2005:837) anges att den som har rösträtt vid val till riksdagen också har rösträtt vid val till Europaparlamentet. Medborgare i någon av Europeiska unionens medlemsstater (unionsmedborgare) som har rösträtt vid val till region- och kommunfullmäktige och som vid val till

Europaparlamentet inte röstar i någon annan medlemsstat i Europeiska unionen, har rösträtt vid ett sådant val i Sverige. I 5 § anges att var och en som har rösträtt enligt 4 § är valbar till Europaparlamentet. En unionsmedborgare som inte är svensk medborgare är dock valbar endast under den ytterligare förutsättningen att han eller hon i sin hemstat inte förlorat sin valbarhet vid val till Europaparlamentet.

Kommunallagen

Enligt 1 kap. 7 § kommunallagen (2017:725) tillkommer rösträtt vid val av ledamöter och ersättare i kommunfullmäktige den som är folkbokförd i kommunen, senast på valdagen fyller 18 år och är svensk medborgare eller annan unionsmedborgare, är medborgare i Island eller Norge eller har varit folkbokförd i Sverige tre år i följd före valdagen. Rösträtt har också unionsmedborgare som är bosatta i kommunen men som, enligt 5 § andra stycket folkbokföringslagen (1991:481), inte ska folkbokföras där. Enligt 1 kap. 8 § kommunallagen tillkommer rösträtt vid val av ledamöter och ersättare i regionfullmäktige den som är röstberättigad vid val av ledamöter och ersättare i kommunfullmäktige i en kommun inom regionen. Enligt 1 kap. 9 § avgörs frågor om rösträtt enligt 7 och 8 §§ på grundval av en röstlängd som upprättas före valet. Enligt 4 kap. 3 § kommunallagen väljs ledamöter och ersättare i fullmäktige bland dem som har rösträtt enligt 1 kap. 7 och 8 §§.

Valmyndighetens erfarenhetsrapport

Av dess erfarenhetsrapport från valen 2022 framgår att Valmyndigheten anser att det finns anledning att reglera frågan om valbarhet på så sätt att den som kandiderar i val till region- och kommunfullmäktige ska vara folkbokförd i den region eller kommun som kandidaturen avser genom beslut fattat av Skatteverket senast på valdagen. I rapporten anfördes att det vid valen 2022 förekom att kandidater på eller i anslutning till valdagen folkbokförde sig i den kommun där kandidaten föreföll kunna ta ett mandat. För väljarna är det svårt att kunna förutse vilka kandidater som faktiskt kan bli valbara.

Valprövningsnämndens erfarenhetsrapport

I Valprövningsnämndens promemoria om erfarenheter från 2022 års val anfördes att det vid valen 2022 var åtminstone en kandidat som folkbokförde sig efter valdagen i den kommun där kandidaten kunde bli invald. Folkbokföringslagen (1991:481) medger upp till en veckas antedatering om inflyttningsdagen varit inom en vecka före det att anmälan om folkbokföring görs (jfr 25 och 35 §§). Detta innebär att det är möjligt för kandidater som kandiderar i flera kommuner eller regioner att retroaktivt folkbokföra sig i den kommun där de har möjlighet att bli invalda. Valprövningsnämnden anser i likhet med Valmyndigheten att det finns anledning att reglera frågan om valbarhet på så sätt att den som kandiderar i val till region- och kommunfullmäktige ska vara

folkbokförd i den region eller kommun som kandidaturen avser genom beslut fattat av Skatteverket senast på valdagen.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet behandlade i betänkande 2011/12:KU15 ett motionsyrkande om att endast personer med enbart svenskt medborgarskap skulle vara valbara till riksdagen. Utskottet fann inte skäl att förorda en översyn av frågan om ytterligare behörighetsvillkor för statsråd och ledamöter i riksdagen. Utskottet vidhöll därmed sitt tidigare ställningstagande.

Därefter har utskottet vid flera tillfällen behandlat motionsyrkanden om sambandet mellan medborgarskap och rösträtt (bet. 2011/12:KU3, 2015/16:KU13, 2016/17:KU22, 2017/18:KU35 och 2018/19:KU25). Yrkandena har handlat om dels att svenskt medborgarskap ska krävas för rösträtt, dels att utländska medborgare ska få rösträtt i val till riksdagen eller i kommunala val. Utskottet har inte funnit skäl för någon förändring av villkoren för rösträtt och valbarhet. Våren 2020 fann utskottet liksom tidigare inte skäl för någon förändring när det gällde medborgarskap för rösträtt och valbarhet till riksdagen eller region- och kommunfullmäktige (bet. 2019/20:KU12).

Senast våren 2022 fann utskottet liksom tidigare inte skäl för någon förändring av villkoren för rösträtt och valbarhet (bet. 2021/22:KU26). I denna del lämnades en reservation (V).

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att både Valmyndigheten och Valprovsnämnden tar upp frågor om sambandet mellan valbarhet och folkbokföring i sina rapporter med erfarenheter från valen 2022. Valmyndigheten lämnade sin rapport till Regeringskansliet i enlighet med ett uppdrag från regeringen. Utskottet förutsätter att regeringen överväger om någon förändring i bestämmelserna om valbarhet bör utredas med anledning av vad som anförs i rapporterna, och utskottet är inte berett att ta något initiativ i frågan.

När det gäller kopplingen mellan medborgarskap och rösträtt samt valbarhet vidhåller utskottet sitt tidigare ställningstagande.

Utskottet avstyrker motionsyrkandena om rösträtt och valbarhet.

Sänkt rösträttsålder

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om sänkt rösträttsålder.
Jämför reservation 1 (V, MP).

Motionen

I partimotion 2022/23:181 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkande 2 föreslås en försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder till 16 år.

Gällande ordning

Rösträttsålder

I dag måste man ha fyllt 18 år senast på valdagen för att få rösta. Det gäller vid alla val och vid kommunala folkomröstningar. Enligt 3 kap. 4 § första stycket regeringsformen har varje svensk medborgare som är eller någon gång har varit bosatt i riket och har fyllt 18 år rösträtt vid val till riksdagen. Den som har rösträtt vid val till riksdagen har rösträtt också vid val till Europaparlamentet enligt 1 kap. 4 § vallagen (2005:837). När det gäller de kommunala valen regleras rösträttsåldern i 1 kap. 7 § kommunallagen (2017:725) och när det gäller kommunala folkomröstningar i 5 § lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar.

Demokratiutredningen

2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande, även kallad Demokratiutredningen, föreslog i sitt betänkande Låt fler forma framtiden! (SOU 2016:5) en försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder till 16 år vid valen till kommunfullmäktige 2018 och 2022. Enligt förslaget skulle försöksverksamheten genomföras i kommuner som ansöker till regeringen om detta, och därefter ska den följas upp och utvärderas.

Regeringen avskrev ärendet om utredningens betänkande hösten 2022.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har vid flera tillfällen avstyrkt liknande motionsyrkanden med hänvisning till att beredningen av Demokratiutredningens betänkande inte bör föregripas och till att utskottet vidhållit sin tidigare uppfattning om 18-årsgränsen för rösträtt (bet. 2015/16:KU13, bet. 2016/17:KU22 och bet. 2017/18:KU35)

Senast våren 2022 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om sänkt rösträttsålder (bet. 2021/22:KU26). Utskottet noterade att Demokratiutredningens förslag om försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder fortfarande bereddes inom Regeringskansliet. Liksom tidigare

ansåg utskottet att beredningen inte borde föregripas och fann inte heller i övrigt skäl att ta något initiativ när det gällde rösträttsåldern. I denna del lämnades två reservationer (V, MP).

Utskottets ställningstagande

Utskottet finner inte skäl för riksdagen att ta något initiativ när det gäller ändringar av rösträttsåldern och avstyrker motionsyrkandet.

Utlandssvenskar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om utlandssvenskar.

Motionerna

Markus Wiechel och Lars Andersson (båda SD) föreslår i motion 2022/23:2141 att man ska se över möjligheten för svenska medborgare bosatta i utlandet att e-rösta (yrkande 4) och att utreda en särskild valkrets för utlandssvenskar (yrkande 5).

I motion 2022/23:44 av Hans Wallmark (M) föreslås en översyn av de praktiska möjligheterna för utlandssvenskarna att rösta.

Hans Wallmark (M) föreslår i motion 2022/23:45 yrkande 1 en särskild valkrets för utlandssvenskar.

I motion 2022/23:829 av Lars Beckman (M) föreslås att man ska underlätta för svenskar som bor utomlands att rösta.

Gällande ordning

Vallagen

För varje väljare som inte är folkbokförd här i landet ska, enligt 5 kap. 8 § tredje stycket vallagen, den centrala valmyndigheten upprätta ett utlandsröstkort. Sådana röstkort ska skickas till väljarna senast 50 dagar före valdagen. Ett utlandsröstkort ska innehålla uppgifter om väljarens namn och vilket val som väljaren får delta i, enligt 9 § andra stycket samma kapitel. Enligt 10 § kan väljare som behöver det få dubbletröstkort. Dubbletröstkort tillhandahålls av den centrala valmyndigheten, länsstyrelsen, en utlandsmyndighet eller kommunen. Den som vill ha ett dubbletröstkort ska lämna uppgift om sitt namn och personnummer.

Enligt 5 kap. 2 § vallagen ska svenska medborgare som inte längre är folkbokförda här i landet tas upp i röstlängd under tio år från den dag folkbokföringen upphörde. Därefter ska de, för tio år i sänder, tas med i röstlängden endast om de skriftligen har anmält sin adress hos Skatteverket.

Om den centrala valmyndigheten vid val till riksdagen eller Europaparlamentet senast dagen före valdagen tar emot en röst från en svensk medborgare som inte längre är folkbokförd här i landet och som inte är upptagen i röstlängd, ska myndigheten lägga till väljaren i röstlängden. Rösten ska alltid anses som en anmälan enligt första stycket, även om den tagits emot senare än dagen före valdagen.

Enligt 4 kap. 25 § vallagen bestämmer den centrala valmyndigheten, efter samråd med Regeringskansliet (Utrikesdepartementet), hos vilka svenska utlandsmyndigheter det ska finnas röstningslokaler.

Europaparlamentet ska en vallokal som huvudregel vara öppen för röstning mellan kl. 8 och 21, och vid övriga val mellan kl. 8 och 20. Det framgår av 4 kap. 21 § vallagen. Det föreskrivs i 22 § samma kapitel om röstningslokaler att varje kommun vid val som gäller hela landet ska se till att det finns lämpliga lokaler som kan användas som röstningslokaler och som i fråga om lokalisering, tillgänglighet och öppethållande ger väljarna goda möjligheter att rösta.

Enligt 7 kap. 11 § vallagen får väljare som vistas utomlands eller ombord på ett fartyg i utrikes fart rösta genom brev. Brevröster får, enligt 12 § samma kapitel, göras i ordning tidigast 45 dagar före valdagen. Vid andra val än ordinarie val till riksdagen och till region- och kommunfullmäktige samt val till Europaparlamentet får brevröster dock göras i ordning först sedan det har beslutats vilken dag valet ska hållas.

Vid ordinarie val till riksdagen och till region- och kommunfullmäktige samt vid val till Europaparlamentet får röstmottagningen påbörjas hos en utlandsmyndighet tidigast den 24:e dagen före valdagen, enligt 10 kap. 2 § första stycket 2. Vid andra val får röstmottagningen påbörjas hos en utlandsmyndighet tidigast den 20:e dagen före valdagen, enligt andra stycket 2 i samma paragraf. Röstmottagningen får pågå hos en utlandsmyndighet så länge att de fönsterkuvert som har gjorts i ordning kan antas vara hos den centrala valmyndigheten senast dagen före valdagen, enligt tredje stycket 2.

Vid val till riksdagen är landet indelat i 29 valkretsar som framgår av 4 kap. 2 § vallagen (2005:837). Enligt 4 kap. 16 § första stycket ska varje kommun delas in i geografiska röstningsområden (valdistrikt). Enligt 5 kap. 4 § andra stycket vallagen ska de som inte är folkbokförda på någon fastighet eller inte är folkbokförda här i landet tas upp i röstlängden för det valdistrikt inom vilket de senast var folkbokförda. Om det inte finns någon uppgift om folkbokföring så att de kan hänföras till ett visst valdistrikt men däremot en uppgift om i vilken kommun som de senast varit folkbokförda, bestämmer länsstyrelsen i vilken röstlängd de ska tas upp.

2020 års valutredning

Den 26 mars 2020 beslutade regeringen att ge en parlamentariskt sammansatt kommitté i uppdrag att bl.a. överväga och lämna förslag till åtgärder som kan bidra till att förenkla för utlandssvenskar att delta i riksdagsval och val till Europaparlamentet och därmed även öka valdeltagandet bland

utlandssvenskar (dir. 2020:30). Bakgrunden till detta var bl.a. ett tillkännagivande som riksdagen gjort efter förslag från utskottet, se nedan.

Kommittén tog sig namnet 2020 års valutredning.

I sitt slutbetänkande i december 2021, Säkerhet och tillgänglighet vid val (SOU 2021:96), föreslår kommittén att bestämmelserna i vallagen ändras så att utlandssvenskar som fallit ur röstlängden ska kunna återupptas i röstlängden genom att lämna en förtidsröst i Sverige. Valnämnden ska lägga till dessa väljare i röstlängden. För dessa väljare ska ett adresskort användas vid röstmottagningen i stället för ett röstkort. För att ytterligare underlätta för utlandssvenskar att använda sin rösträtt föreslår utredningen att kravet på en registrerad utlandsadress i folkbokföringen tas bort, samtidigt som en anmälan om ny adress i utlandet som lämnas in utan att någon uttrycklig anmälan görs om att återupptas i röstlängden alltid ska anses som en anmälan om att återupptas i röstlängden. Vidare föreslås att Skatteverket – om möjligt – underrättar de väljare som lämnar in en anmälan om att återupptas i röstlängden eller en anmälan om ny utlandsadress, att anmälan är mottagen och hanterad samt vilket datum anmälningen registrerats. På så sätt får väljaren information om datum för den nya tioårsperioden i röstlängden och när det är dags att lämna in en ny anmälan. För att säkerställa utlandssvenskarnas kunskaper om rösträtt och röstningsmöjligheter föreslår utredningen att Valmyndigheten får i uppdrag att fördjupa informationen till utlandssvenskarna.

Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Valmyndighetens erfarenhetsrapport

I sin erfarenhetsrapport från valen 2022 anser Valmyndigheten att det behövs förbättringar när det gäller utlandsröstningen. Valmyndigheten menar att ett alltför stort antal brevröster blir underkända när de kommer till Sverige. De kommer fram för sent eller för tidigt eller underkänns för att väljaren inte har gjort i ordning rösten på rätt sätt. Detta påtalade Valmyndigheten redan efter 2018 och 2019 års val. Vidare anför Valmyndigheten att regeringen tillsatte en utredning vars förslag remissbehandlats, men de har ännu inte blivit lagförslag. Valmyndigheten anser att det omgående behövs förbättringar när det gäller utlandsröstningen.

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2011 ansåg utskottet att det vore värdefullt att i ett lämpligt sammanhang utreda möjligheterna att införa ett elektroniskt röstningsförfarande i vallokaler och röstningslokaler (bet. 2010/11:KU28). Vid en eventuell elektronisk röstning borde enligt utskottet generellt gälla samma principer som för traditionell röstning med pappersvalsedlar. Det innebär bl.a. att avkall inte får göras på den grundläggande principen om valhemlighet. Även i övrigt måste kraven på säkerhet och kontrollrutiner enligt utskottet ställas högt så att valens giltighet inte kan sättas i fråga, utan

förtroendet för valsystemet och demokratin bibehålls eller än hellre stärks. Utskottet föreslog att riksdagen skulle tillkännage för regeringen vad utskottet anförde om utredning av vissa vallagsfrågor, bl.a. frågan om elektronisk röstning. Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2010/11:293).

Regeringen tillsatte i oktober 2011 en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppdrag se över delar av valsystemet (dir. 2011:97). I uppdraget ingick bl.a. att överväga frågor om ett elektroniskt röstningsförfarande, partisymboler på valsedlar, deltagande i val för personer med funktionsnedsättning, röstningslokaler för förtidsröstning och utbildning av röstmottagare m.fl. Därmed ansåg regeringen att tillkännagivandet var slutbehandlat (skr. 2011/12:75 s. 27)

Våren 2016 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om elektroniska röstningsförfanden (bet. 2015/16:KU14). Utskottet anförde följande:

Som utskottet uttalat tidigare måste kraven på säkerhet och kontrollrutiner vid en eventuell elektronisk röstning ställas högt så att valens giltighet inte kan ifrågasättas utan förtroendet för valsystemet och demokratin bibehålls eller än hellre stärks. Detsamma bör gälla eventuella försök med e-röstning. Samtidigt vill utskottet understryka att digitaliseringsprocessen i dag är en väsentlig del av den rådande samhällsutvecklingen och att digitaliseringen förmodligen kommer att öka de kommande åren. En sådan utveckling är i så fall på sikt sannolik även för röstningsförfarandet, men det förutsätter ytterligare utredning och analys kring bl.a. tillvägagångssätt, kostnader, skydd för den personliga integriteten samt olika försöksalternativ. Utskottet ser ingen anledning att i nuläget ställa sig bakom något tillkännagivande om försök med e-röstning. Utskottet föreslår att motionerna avslås.

I samma betänkande avstyrkte utskottet också motionsyrkanden om att öka valdeltagandet bland utlandssvenskar. Utskottet framhöll att det är viktigt att alla röstberättigade som vill utnyttja sin rösträtt också har goda förutsättningar att göra det. Vidare noterade utskottet att Utrikesdepartementet ansåg att röstmottagning utomlands är en högt prioriterad fråga. I avvaktan på den då pågående beredningen av Demokratiutredningens betänkande ansåg utskottet att det inte fanns skäl att föreslå något tillkännagivande och avstyrkte motionsyrkandena.

Våren 2017 föreslog utskottet ett tillkännagivande om åtgärder för att öka valdeltagandet bland utlandssvenskar (bet. 2016/17:KU22). Utskottet anförde att valsystemet och förutsättningarna för röstning är av stor betydelse för det svenska demokratiska styrelseskicket. Det var därför viktigt att både ansvariga myndigheter och den lagstiftande församlingen är lyhörda för de synpunkter som framförs från väljare om brister och förbättringsmöjligheter i fråga om hur valen genomförs. Demokratiutredningen har i sitt betänkande uppmärksammat att valdeltagandet bland utlandssvenskar är särskilt lågt. Vidare anförde utskottet att det låga valdeltagandet kan ha många orsaker. I de delar det beror på sådana hinder som står inom myndigheternas och lagstiftarens makt att undanröja är det också rimligt att hindren tas bort, ansåg utskottet.

Utskottet anförde vidare att en ökad tillgänglighet i form av ändrade öppettider sannolikt skulle leda till ett högre valdeltagande. Öppettiderna för röstning på svenska ambassader och konsulat, inte minst öppethållandet på kvällar och helger, borde därför inför kommande val förbättras. Ett högt valdeltagande bland utlandssvenskar borde enligt utskottet vara en prioriterad uppgift för utlandsmyndigheterna. Vidare borde utlandssvenskar ges bättre information om reglerna för att rösta, bl.a. om att en utlandssvensk efter tio år behöver anmäla sig för att finnas kvar i röstlängden. Eftersom dessa förbättringsåtgärder kunde genomföras utan lagändringar ansåg utskottet inte att det fanns skäl att avvakta beredningen av Demokratiutredningens betänkande.

Vidare anförde utskottet att en utlandssvensk som vill rösta i Sverige måste ha ett dubblettröstkort. Det går inte att brevrösta från Sverige. Snäva tidsramar kan försvåra för utlandssvenskar som vill rösta, men som reser till Sverige innan brevröstningsmaterial finns tillgängligt. Det fanns därför enligt utskottet skäl att utreda huruvida det borde bli möjligt för utlandssvenskar att under vissa förutsättningar kunna brevrösta även från Sverige. Riksdagen röstade i enlighet med utskottets förslag (rskr. 2016/17:200–201).

Våren 2019 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om valdeltagandet bland utlandssvenskar (bet. 2018/19:KU25). Utskottet förutsatte att regeringen skulle fortsätta arbetet med att förbättra kunskapen om förutsättningarna för utlandssvenskar att delta i val.

Senast våren 2022 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om utlandssvenskars röstning (bet. 2021/22:KU26). Utskottet noterade att 2020 års valutredning föreslog förändringar när det gällde utlandssvenskars röstning. Utredningens förslag bereddes inom Regeringskansliet. Utskottet gjorde samma bedömning, dvs. förutsatte att regeringen skulle fortsätta arbetet med att förbättra förutsättningarna för utlandssvenskar att delta i val, och fann inte skäl för riksdagen att ta något initiativ i frågan.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att slutbetänkandet från 2020 års valutredning bereds inom Regeringskansliet. Liksom tidigare förutsätter utskottet att regeringen fortsätter arbetet med att förbättra förutsättningarna för utlandssvenskar att delta i val. Utskottet finner inte skäl för riksdagen att ta något initiativ i frågan. Motionsyrkandena avstyrks.

Valkretsar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om valkretsar.

Motionen

I motion 2022/23:1843 av Sten Bergheden (M) föreslås att man ser över möjligheten att återinföra namnet Skaraborg på valkretsen Västra Götalands läns östra.

Gällande ordning

Enligt 3 kap. 5 § regeringsformen är riket för val till riksdagen indelat i valkretsar. I 4 kap. 2 § vallagen (2005:837) anges vilka valkretsar landet är indelat i vid val till riksdagen. Valkretsarna motsvarar till största delen länen. För Stockholm, Skåne och Västra Götaland gäller dock en annan indelning. Stockholms kommun utgör en valkrets och övriga Stockholms län en annan. I Skåne finns fyra valkretsar, nämligen Malmö kommun, Skåne läns västra valkrets, Skåne läns södra valkrets och Skåne läns norra respektive östra valkrets. I Västra Götaland finns fem valkretsar, nämligen Göteborgs kommun samt Västra Götalands läns västra, norra, södra och östra valkretsar.

Tidigare riksdagsbehandling

Frågan om byte av namn på valkretsar i Västra Götalands län har tidigare behandlats av utskottet i betänkandena 2000/01:KU7, 2001/02:KU8, 2003/04:KU13, 2005/06:KU5, 2007/08:KU18, 2009/10:KU26, 2010/11:KU28 och 2015/16:KU14.

Även 2022 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om att återinföra namnet Skaraborg på valkretsen Västra Götalands läns östra (bet. 2021/22:KU26). Utskottet vidhöll sitt tidigare ställningstagande.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande när det gäller frågan om ändring av namnet på valkretsen Västra Götalands läns östra och avstyrker motionen.

Personval

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om personval.

Motionerna

Ann-Sofie Alm (M) föreslår i motion 2022/23:1073 att likformigheten vid länsstyrelsernas bedömning av personröster bör säkerställas (yrkande 1) och att personröster bör protokollföras på motsvarande sätt som partiröster (yrkande 2).

I motion 2022/23:723 av Robert Hannah (L) föreslås att spärrens i personvalet till riksdagen avskaffas (yrkande 1), att spärrens i personvalet till kommunfullmäktige avskaffas (yrkande 2), att spärrens i personvalet till regionfullmäktige avskaffas (yrkande 3) och att personvalsspärrens till Europaparlamentet slopas (yrkande 4).

Gällande ordning

Regeringsformen

Enligt 3 kap. 1 § regeringsformen utses riksdagen genom fria, hemliga och direkta val. Vid ett sådant val genomförs röstning på parti med möjlighet för väljarna att lämna särskild personröst. Grundlagsregleringen gäller endast val till riksdagen, men principen regleringen ger uttryck för gäller även för övriga allmänna val (prop. 1993/94:115 s. 11).

Personvalsmodellen påverkar inte mandatfördelningen mellan partierna utan endast platsfördelningen inom ett parti. Syftet med personvalsinslaget är dels att väljarna ska ges bättre möjlighet att påverka vilka som ska representera dem, dels att förstärka kontakterna mellan väljare och valda. För att göra en avvägning mellan partiernas och väljarnas inflytande över vilka kandidater som ska bli valda på de mandat som partiet har vunnit i valkretsen har det införts en spärr för personrösterna. I riksdagsvalet gäller att personrösterna ska motsvara minst 5 procent av partiets röster i valkretsen.

I 12 kap. 2 § regeringsformen finns bestämmelser om förvaltningens självständighet. Ingen myndighet, inte heller riksdagen eller en kommuns beslutande organ, får bestämma hur en förvaltningsmyndighet i ett särskilt fall ska besluta i ett ärende som rör myndighetsutövning mot en enskild eller mot en kommun eller som rör tillämpningen av lag.

Vallagen

Bestämmelser om hur ledamöter ska utses finns i 14 kap. vallagen. Enligt 9 § första stycket ska ordningen mellan kandidaterna, när det gäller riksdagsvalet, i första hand bestämmas på grundval av storleken på varje kandidats personliga röstetal. Personligt röstetal ska fastställas bara för en kandidat som fått särskilda personröster som motsvarar minst 5 procent av partiets röstetal i valkretsen. Kan inte ett tillräckligt stort antal ledamöter utses på grundval av ett personligt röstetal ska ordningsföljden mellan återstående kandidater bestämmas genom att jämförelsetal beräknas på ett sätt som närmare anges i 10 §. I 11 § finns bestämmelser om dubbelvalsavveckling vid riksdagsval. Där framgår bl.a. att kandidater som har fått mandat i fler än en valkrets eller för mer än ett parti ska tillträda det mandat för vilket deras personliga röstetal är störst i förhållande till antalet röster för partiet.

Vid val till region- och kommunfullmäktige gäller enligt 14 kap. 13 § vallagen att personligt röstetal ska fastställas bara för kandidater som fått

särskilda personröster motsvarande minst 5 procent av det antal röster som partiet fått i valkretsen, dock minst

1. vid val till regionfullmäktige: 100 röster
2. vid val till kommunfullmäktige: 50 röster.

I 13 kap. 1 § vallagen anges att länsstyrelsen ska göra den slutliga rösträkningen. Förrättningen är offentlig och ska göras utan dröjsmål. Om det har hållits val till riksdagen samtidigt med annat val, ska valet till riksdagen räknas först.

Enligt 13 kap. 2 § ska länsstyrelsen vid förrättningen pröva om valsedlarna är giltiga och om något namn på en valsedel ska anses vara obefintligt enligt 8 § samt meddela de beslut som denna prövning kan föranleda.

Enligt 15 kap. 3 § vallagen får bl.a. länsstyrelsens eller den centrala valmyndighetens beslut att fastställa utgången av ett val överklagas till Valprövningsnämnden.

Valförrordningen

Enligt 13 § första stycket valförrordningen ska länsstyrelsen vid sin slutliga rösträkning i protokollet anteckna

1. antalet godkända valsedlar för varje partibeteckning och lista som har fått mandat samt antalet godkända personröster och fördelningen av dessa
2. antalet godkända valsedlar för övriga partibeteckningar, antalet ogiltiga valsedlar
3. antalet valsedlar som är ogiltiga därför att de saknar partibeteckning
4. antalet valsedlar som är ogiltiga därför att de har en partibeteckning för ett parti som inte anmält sitt deltagande i valet enligt 2 kap. vallagen.

Vid fördelningen av mandat vid val till region- och kommunfullmäktige ska länsstyrelsen i protokollet dessutom anteckna

1. mandatfördelningen
2. vilka listor som förekommit med kandidater för de partier som har fått mandat
3. vilka kandidater som klarat spärren för inval på personliga röstetal
4. vilka ledamöter och ersättare som har utsetts.

Grundlagsutredningen

Grundlagsutredningen diskuterade bl.a. frågan om en sänkning av spärrnivåerna alternativt att ta bort spärren (SOU 2008:125 s. 165 f.). Bakgrunden till det var att personvalsdeltagandet successivt minskat. Utredningen kom fram till förslaget att sänka spärren för personröster i riksdagsvalet från 8 till 5. Utredningen föreslog också att en upplysning om personvalets innebörd skulle finnas på valsedeln.

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2010 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om andra spärrgränser och om att ta bort spärrgränser för personvalen med hänvisning till att Grundlagsutredningen nyligen utrett frågan (bet. 2009/10:KU19). Våren 2011 vidhöll utskottet sin tidigare uppfattning när det gällde spärrgränser för personval (bet. 2010/11:KU3). Med hänvisning till att frågor om personval har övervägts i Grundlagsutredningen och att utredningens överväganden om spärrgränser nyligen medfört en lagändring såg utskottet inte heller i övrigt anledning till en översyn av personvalet.

Därefter har utskottet vid flera tillfällen hållit fast vid sin uppfattning (bet. 2015/16:KU13, bet. 2016/17:KU22, bet. 2017/18:KU35 och bet. 2018/19:KU25). Våren 2020 avstyrktes liknande yrkanden efter förenklad beredning (bet. 2019/20:KU12).

Senast våren 2022 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om personvalet (bet. 2021/22:KU26). Utskottet fann liksom tidigare inte skäl för riksdagen att ta något initiativ för att ändra bestämmelserna om personval. I denna del lämnades en reservation (L).

Utskottets ställningstagande

Liksom tidigare finner inte utskottet skäl för riksdagen att ta något initiativ för att ändra bestämmelserna om personval. Utskottet avstyrker motionsyrkandena.

Röstningsförfarandet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om röstningsförfarandet.
Jämför reservation 2 (SD).

Motionerna

I kommittémotion 2022/23:962 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 1 föreslås att det ska införas krav på legitimation vid röstning. I yrkande 3 i samma motion föreslås att politisk propaganda ska förbjudas vid röstnings- och vallokaler.

I motion 2022/23:75 av Ann-Sofie Lifvenhage (M) föreslås att man ska se över möjligheterna att utreda hur ett digitalt valdeltagande kan genomföras med bank-id.

Kerstin Lundgren (C) föreslår i motion 2022/23:1619 att det ska förtydligas att det ska finnas tillräckligt antal avskärmade platser i röstnings- och vallokaler där valsedlar kan läggas ut.

Gällande ordning

Vallagen

Enligt 7 kap. 2 § vallagen ska väljarna för att göra i ordning en röst för varje slag av val de vill delta i

1. ta en valsedel
2. lägga in valsedeln i ett valkuvert utan att vika den
3. försluta valkuvertet.

I 8 kap. 2 § vallagen anges att det i anslutning till ett röstmottagningsställe ska ordnas en lämplig avskärmad plats där valsedlar kan läggas ut och där väljarna var för sig kan ta sina valsedlar utan insyn. Om en sådan plats inte kan anordnas i anslutning till röstmottagningsstället får den i stället ordnas inne i lokalen.

Enligt 8 kap. 3 § vallagen får det inte förekomma propaganda eller annat som syftar till att påverka eller hindra väljarna i deras val på ett röstmottagningsställe eller i ett utrymme intill detta.

Enligt 8 kap. 4 § vallagen ansvarar röstmottagarna för ordningen på röstmottagningsstället. Den som befinner sig i lokalen eller i ett utrymme intill denna ska rätta sig efter de anvisningar som röstmottagarna ger för att röstmottagningen ska kunna genomföras. Den som inte följer röstmottagarnas anvisningar får uppmanas att tillfälligt lämna lokalen eller utrymmet, om det är av väsentlig betydelse för genomförandet av röstmottagningen. Kan röstmottagningen på grund av en ordningsstörning inte genomföras får den tillfälligt avbrytas.

I 8 kap. 6 § vallagen anges att väljare som inte är kända för röstmottagarna ska legitimera sig eller på annat sätt styrka sin identitet. I förarbetena till bestämmelsen anges att identiteten kan styrkas genom legitimation eller på något annat tillförlitligt sätt, i praktiken genom att någon annan intygar förhållandet (prop. 2004/05:163 s. 75).

I 9 kap. 7 § vallagen anges att om det inte finns några hinder mot att ta emot valkuvert, ska röstmottagarna, i väljarens eller budets närvaro, lägga kuverten i valurnan för de val valsedlarna gäller och markera detta i röstlängden.

Utredning

2020 års valutredning föreslog i sitt delbetänkande att den nuvarande bestämmelsen att det på ett röstmottagningsställe eller i ett utrymme intill detta inte får förekomma propaganda eller annat som syftar till att påverka eller hindra väljarna i deras val skulle kompletteras med en bestämmelse om att detsamma gäller också för ett område närmast utanför röstmottagningsstället (SOU 2021:7 s. 70).

Regeringen gjorde bedömningen att bestämmelsen i vallagen om förbud mot propaganda inte borde ändras (prop. 2021/22:52 s. 37).

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet avstyrkte våren 2019 ett motionsyrkande om id-kontroller vid röstning (bet. 2018/19:KU25).

Även våren 2020 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om legitimering vid röstning (bet. 2019/20:KU12). Utskottet anförde följande:

Utskottet noterar att Valmyndigheten i sina erfarenhetsrapporter från valen 2018 och Europaparlamentsvalet 2019 anför att valen har genomförts på ett korrekt, effektivt och rättssäkert sätt. Valmyndigheten har emellertid i erfarenhetsrapporten från Europaparlamentsvalet 2019 pekat på problem kring hur väljare ska identifiera sig.

Utskottet anser inte att det finns tillräckliga skäl för att ta initiativ för att ändra vallagens bestämmelser så att det ställs ett absolut krav på giltig legitimation. Ett sådant krav skulle riskera att leda till att röstberättigade personer i praktiken utestängs från att delta i valet. Utskottet anser därför att det, som i dag, bör finnas en möjlighet att styrka sin identitet även på andra sätt.

Motionsyrkandet avstyrks.

Vid behandlingen av proposition 2021/22:52 Förstärkt skydd för väljare vid röstmottagning avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om att propagandaförbudet borde gälla både inne i och i området närmast utanför val- eller röstningslokalen (bet. 2021/22:KU6). Utskottet ansåg att det inte är lämpligt och knappast heller möjligt att i vallagen närmare precisera hur stort utrymme som bör omfattas av förbudet mot propaganda.

Våren 2022 ansåg utskottet liksom tidigare att det bör finnas en möjlighet att styrka sin identitet vid röstning på annat sätt än genom att uppvisa legitimation (bet. 2021/22:KU26). Utskottet avstyrkte också ett motionsyrkande om att utreda hur ett digitalt valdeltagande skulle kunna genomföras med bank-id. I denna del lämnades i betänkandet en reservation (SD).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sina tidigare ställningstaganden i frågorna om ändring av bestämmelsen om politisk propaganda i anslutning till röstmottagningsställen och om att utreda möjligheten till digitalt valdeltagande.

Liksom tidigare anser utskottet att det bör finnas möjligheter att styrka sin identitet vid röstning på annat sätt än genom att uppvisa legitimation.

Utskottet förutsätter att valnämnderna drar lärdomar av erfarenheterna från 2022 års val och arbetar för att iordningställa tillräckligt antal avskärmade platser där valsedlar kan läggas ut och där väljarna var för sig kan ta sina valsedlar utan insyn.

Motionsyrkandena avstyrks.

Väljare med synnedsättning eller annan funktionsnedsättning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om väljare med synnedsättning eller annan funktionsnedsättning.

Jämför reservation 3 (C).

Motionerna

I kommittémotion 2022/23:1881 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 8 föreslås att möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att, mellan och i samband med val, delta i demokratiska processer förbättras.

Malin Björk m.fl. (C) föreslår i kommittémotion 2022/23:1882 att Valmyndigheten och andra berörda myndigheter ska säkerställa tillgängligheten i vallokaler och genomföra insatser för att säkerställa valhemligheten för personer med funktionsnedsättning (yrkande 31), att myndigheter i samband med allmänna val ska erbjuda mer och bättre information på lättläst svenska och för personer med nedsatt syn och hörsel (yrkande 32) och att lokaler där demokratin utövas ska vara fullt tillgängliga (yrkande 34).

I motion 2022/23:2234 av Eric Palmqvist (SD) föreslås att synskadades förutsättningar att kunna rösta i enlighet med sin personliga övertygelse med bibehållen valhemlighet bör beaktas av den parlamentariska kommitté som ska tillsättas för att se över det svenska valsystemet i enlighet med det s.k. Tidöavtalet.

Gällande ordning

Vallagen

I 4 kap. 20 § vallagen anges att varje kommun ska se till att det finns lämpliga lokaler som kan användas som vallokaler och som i fråga om lokalisering, tillgänglighet och öppethållande ger väljarna goda möjligheter att rösta.

Enligt 7 kap. 3 § andra stycket vallagen ska väljare som på grund av funktionsnedsättning eller liknande inte själva kan göra i ordning sina röster på begäran få hjälp med detta av röstmottagarna i den utsträckning som behövs. En sådan väljare får också anlita någon annan person som hjälper honom eller henne vid röstningen. I 3 a § anges att väljare som på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller ålder inte själva kan ta sig till ett röstmottagningsställe får om de begär det lämna sina valsedlar till ambulerande röstmottagare.

Vidare gäller enligt 7 kap. 4 § första stycket vallagen att väljare som på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller ålder inte själva kan ta sig till ett röstmottagningsställe får lämna sina valsedlar där genom bud.

Enligt 8 kap. 2 a § vallagen ska väljare som på grund av funktionsnedsättning eller liknande inte själva kan ta sina valsedlar på den avskärmade plats där valsedlarna finns utlagda, på begäran få hjälp med detta av röstmottagarna i den utsträckning som behövs. En sådan väljare får också anlita någon annan person som hjälper honom eller henne med detta.

I 40 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) anges det att sekretess gäller för uppgift om hur en väljare har röstat vid val enligt vallagen och som

- framkommit då biträde lämnats åt väljaren vid röstningen
- framgår av innehållet i ett avgivet valkuvert som inte har öppnats för rösträkning enligt bestämmelserna i 11 och 12 kap. samma lag.

Enligt 8 § samma kapitel inskränker den tystnadsplikt som följer av bl.a. 40 kap. 1 § rätten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 2 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Valmyndighetens erfarenhetsrapport

I sin rapport om erfarenheter från valen 2022 anser Valmyndigheten att det behövs förbättringar när det gäller röstning för personer med synnedsättning. I rapporten anför att ingenting har hänt under hela 2000-talet, trots att det har varit känt att personer med synnedsättning inte har möjligheter att personrösta med bibehållen valhemlighet.

Valutredningen m.m.

Riksdagen har tillkännagett för regeringen det som konstitutionsutskottet anför om valhemligheten för synskadades personröster (bet. 2015/16:KU14 punkt 4, rskr. 2015/16:205). I tillkännagivandet framhålls att personer med synnedsättning inte kan rösta i vallokalerna utan hjälp och att de tvingas röja sin valhemlighet när de ska personrösta. Utskottet anför att detta förhållande bör ändras så att personer med synnedsättning ska kunna personrösta utan att tvingas röja valhemligheten för någon (bet. 2015/16:KU14 s. 15).

I uppdraget för 2020 års valutredning ingick att överväga och lämna förslag till åtgärder som kan bidra till att personer med synnedsättning ska kunna personrösta utan att tvingas röja valhemligheten för någon (dir. 2020:30) Inom ramen för sitt uppdrag genomförde utredningen ett idé- och prototyparbete om hjälpmedel som kan användas vid all röstmottagning. Utredningen har föreslagit att prototyperna vidareutvecklas.

Regeringen beslutade den 19 maj 2022 att ge Valmyndigheten i uppdrag att i samarbete med Research Institutes of Sweden AB (Rise) vidareutveckla och färdigställa en eller flera prototyper av hjälpmedel som kan användas av personer med synnedsättning på ett röstmottagningsställe för att hitta och ta rätt valsedel vid valsedelsställ och för att kunna avge en parti- och personröst utan att behöva begära hjälp.

Myndigheten för tillgängliga medier har haft i uppdrag att driva webbplatsen Alla väljare (allavaljare.se) med lättläst nyhetsinformation i samband med de allmänna valen 2022.

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2019 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om valhemligheten för personer med synnedsättning eller någon annan funktionsnedsättning (bet. 2018/19:KU25). Utskottet anförde följande:

Enligt vallagen ska kommunerna se till att det finns lämpliga lokaler som bl.a. i fråga om tillgänglighet ger väljarna goda möjligheter att rösta. För bl.a. personer med funktionsnedsättning finns också möjlighet att lämna sina röster till ambulerande röstmottagare eller genom bud. När det gäller möjligheterna för personer med synnedsättning att rösta med bibehållen valhemlighet noterar utskottet att frågan bereds inom Regeringskansliet. Utskottet anser mot denna bakgrund att det inte finns skäl för riksdagen att ta något initiativ i fråga om möjligheterna för personer med synnedsättning eller annan funktionsnedsättning att rösta. Motionsyrkandena avstyrks.

Även våren 2020 avstyrkte utskottet liknande motionsyrkanden (bet. 2019/20:KU12). Utskottet ansåg att förslagen från 2020 års valutredning borde avvaktas.

Senast våren 2022 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om väljare med synnedsättning eller annan funktionsnedsättning (bet. 2021/22:KU26). Utskottet anförde följande:

Utskottet noterar att 2020 års valutredning har lämnat förslag om hur man kan underlätta för personer med synnedsättning eller annan funktionsnedsättning att rösta. Utredningen har bl.a. lämnat förslag om hur synskadade ska kunna rösta med bevarande av valhemligheten. Förslagen bereds inom Regeringskansliet. Utskottet anser inte att beredningen av förslagen från utredningen bör föregripas. Utskottet noterar också att det nyligen införts en bestämmelse i vallagen som gör det möjligt för väljare med funktionsnedsättning att få hjälp med att ta sina valsedlar. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionsyrkandena.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att det i vallagen finns bestämmelser för att underlätta för personer med funktionsnedsättning att rösta. Vidare noterar utskottet att Myndigheten för tillgängliga medier har haft i uppdrag att ta fram lättläst nyhetsinformation i samband med de allmänna valen 2022. När det gäller personer med synnedsättning pågår arbete för att underlätta för dem att rösta med bibehållen valhemlighet. Mot den bakgrunden avstyrker utskottet motionsyrkandena.

Valsedelssystemet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om valsedelssystemet.
Jämför reservation 4 (C).

Motionerna

I kommittémotion 2022/23:1881 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 11 föreslås en förändring av valsedelssystemet. I motionen anförs att dagens valsedelssystem kan upplevas svåröverskådligt av många väljare. Vidare anförs att Valmyndigheten i sina erfarenhetsrapporter efter de senaste tre allmänna valen har lyft behovet av en översyn av valsedelssystemet.

Niels Paarup-Petersen (C) pekar i motion 2022/23:648 på att Sverige behöver ett mer tillförlitligt valsystem. I motionen anförs att de svenska valen skulle bli mer tillförlitliga och risken för valfusk och fel minimeras om man övergick till att ha en gemensam valsedel för alla partier.

Gällande ordning

Av 3 kap. 1 § regeringsformen framgår att riksdagen ska utses genom fria, hemliga och direkta val.

Enligt 6 kap. 1 § vallagen (2005:837) används vid val valsedlar med parti- och valbeteckning, valsedlar med parti- och valbeteckning samt uppgifter om kandidater och valsedlar med enbart valbeteckning.

Av 8 kap. 2 § vallagen framgår att det i anslutning till ett röstmottagningsställe ska ordnas en lämplig avskärmad plats där valsedlar kan läggas ut och där väljarna var för sig kan ta sina valsedlar utan insyn.

Pågående arbete*Valmyndighetens erfarenhetsrapport*

I sin erfarenhetsrapport om de svenska valen 2022 anför Valmyndigheten att de allra flesta av de problem och utmaningar som förekommit under valen 2022 på något sätt beror på valsedelssystemet. Valmyndigheten och många kommuner bedömer att de avskärmade valsedlarna var huvudorsaken till att det uppstod köer. Vidare anförs att de allra flesta av de incidenter som anmälts till Valmyndigheten har med valsedlar att göra och att valsedelssystemet innebär omfattande säkerhetsrisker. Valmyndigheten anser att det är av yttersta vikt att valsedelssystemet omgående förändras. Om inte några åtgärder vidtas före valen 2026 finns det risk att problem upprepar sig eller eskalerar. Valmyndigheten bedömer att det skulle gå att förändra valsedelssystemet i grunden redan till 2026, om en utredning om detta tillsattes omgående med uppdraget att leverera ett förslag innan 2023 är slut.

Överenskommelse

Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna har i en överenskommelse – det s.k. Tidöavtalet – kommit överens om att en parlamentarisk kommitté bör få i uppdrag att se över valsedelssystemet.

Tidigare riksdagsbehandling

I betänkandena 2015/16:KU14 och 2017/18:KU18 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om gemensamma valsedlar. Utskottet vidhöll sin tidigare uppfattning i frågan. Tidigare hade utskottet avstyrkt en motion om gemensamma valsedlar i betänkande 2013/14:KU22. Utskottet hänvisade till att det i betänkande 2013/14:KU16 gjorts bedömningen att en partibeteckning skulle få innehålla en partisymbol, vilket underlättar för väljare att ta rätt valsedel. Utskottet såg inte skäl att ställa sig bakom ett tillkännagivande om en utredning av frågan. I betänkande 2015/16:KU14 avstyrkte utskottet även en motion om utskrivbara valsedlar i vallokalerna.

Även hösten 2018 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om gemensamma valsedlar (bet. 2018/19:KU12). Utskottet ansåg inte att det fanns någon anledning för riksdagen att ta något initiativ i frågan om gemensamma valsedlar. Vidare noterade utskottet att frågan om att göra en större översyn av valsedelssystemet bereddes inom Regeringskansliet.

Våren 2019 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om gemensamma valsedlar (bet. 2018/19:KU25). Utskottet noterade att både frågan om att göra en större översyn av valsedelssystemet och den erfarenhetsrapport från 2018 års val som Valmyndigheten har lämnat på uppdrag av regeringen bereddes inom Regeringskansliet. Beredningen borde inte föregripas, ansåg utskottet.

Senast våren 2020 behandlade utskottet motionsyrkanden om förändringar av valsedelssystemet (bet. 2019/20:KU12). Utskottet anförde bl.a. följande:

En självklar utgångspunkt är att valsystemet ska vara tillförlitligt och att de som röstar ska kunna vara säkra på att deras röst verkligen räknas. Av Valmyndighetens erfarenhetsrapporter framgår att valen 2018 och 2019 genomfördes både rättssäkert och effektivt.

Utskottet, som inte utesluter att utformningen av valsedlarna bl.a. kan ha en inverkan på förutsättningarna för att säkerställa valhemligheten, vill framhålla att det finns en långvarig tradition av att inte göra några betydande förändringar av valsystemet utan en bred parlamentarisk förankring. Som framgått ovan ingår det inte i direktiven till den parlamentariskt sammansatta kommitté som ska göra en översyn av valsystemet, att se över valsedelssystemet (dir. 2020:30). Utskottet vill även framhålla att valsedelssystemet inte enbart kan bedömas från en valadministrativ synpunkt, utan det måste ses i ett bredare sammanhang som inkluderar väljarna och de politiska partierna.

Utskottet är mot ovannämnda bakgrund inte berett att föreslå något initiativ för att förändra valsedelssystemet och avstyrker därför motionsyrkandena.

I denna del av betänkandet finns två reservationer (SD, C).

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att Valmyndigheten i sin erfarenhetsrapport från valen 2022 framhåller att valsedelssystemet bör ses över. Valmyndigheten har lämnat sin rapport på uppdrag av regeringen till Regeringskansliet. Utskottet förutsätter att regeringen överväger om någon förändring av valsedelssystemet bör utredas med anledning av vad som anförs i rapporten. Som framgår ovan tas frågan om en utredning även upp i en överenskommelse. Utskottet ser inte skäl att föreslå riksdagen att ta något initiativ i frågan. Motionsyrkandena avstyrks.

Incidentrapportering

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om incidentrapportering.
Jämför reservation 5 (SD).

Motionen

I kommittémotion 2022/23:962 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 6 föreslås att det inrättas en enhetlig incidentrapportering för Valmyndigheten, Valprovsningsnämnden samt de lokala valnämnderna.

Pågående arbete

2020 års valutredning

I sitt slutbetänkande Säkerhet och tillgänglighet vid val (SOU 2021:96) anförde 2020 års valutredning (kommittén) att det inte finns någon reglering vare sig i lag eller som på annat sätt preciserar formerna för rapportering av incidenter i samband med val. Något behov av en sådan ordning har tidigare inte heller ansetts finnas. Erfarenheterna från de senaste valen visar emellertid inte bara att det skett en närmast dramatisk ökning av antalet överklaganden och skrivelser om påståenden om incidenter vid röstmottagningen utan också en förändring av karaktären hos dessa, vilket aktualiserat frågan om reglering av formerna för incidentrapportering och samordning. Enligt kommitténs bedömning är en nationellt samlad lägesbild över incidenter avgörande för att identifiera och hantera störningar och avvikelser från det normala inom valadministrationen. Den är också en viktig kunskapskälla i arbetet med att upprätthålla säkerheten kring val och identifiera systematiska hot mot vårt demokratiska system. Därutöver bidrar den till att tillrättalägga sådant som blivit fel under genomförandet av valen. Kommittén föreslår därför att en rutin för samordning och rapportering av incidenter i samband med val ska införas och att den centrala valmyndigheten (Valmyndigheten) blir ansvarig för detta. Ansvaret ska framgå av vallagen. I ansvaret ska bl.a. ingå att motta

incidentrapporter, inhämta statistik och relevant information, bearbeta och analysera desamma.

Vidare föreslår kommittén en rapporteringsskyldighet för kommunernas valnämnder, länsstyrelserna och de utlandsmyndigheter som anordnar förtidsröstning. Dessa ska skyndsamt rapportera alla incidenter som kan påverka genomförandet av val till Valmyndigheten.

Rutinen för rapportering ska även vara öppen för allmänhetens klagomål, synpunkter och förbättringsförslag under röstmottagningen och rösträkningen. En sådan ordning kan, enligt utredningens bedömning, bidra till att fel och andra avvikelser som rapporteras omedelbart kan korrigeras samtidigt som den också kan bidra till att stärka den nationella lägesbilden i fråga om incidenter, förebygga spridandet av missuppfattningar om valförfarandet och stävja desinformation. Sannolikt kan den också bidra till att minska antalet överklaganden av allmän klagomålskaraktär.

Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Valmyndighetens erfarenhetsrapport

Valmyndigheten föreslår i sin erfarenhetsrapport från valen 2022 att Valmyndigheten får ett övergripande och sammanhållande ansvar för valadministrationen när det gäller säkerhetsfrågor och skydd av valens genomförande samt att resurser tillförs för detta ändamål. Detta är i enlighet med förslagen i slutbetänkandet från 2020 års valutredning (SOU 2021:96). Vidare föreslår Valmyndigheten att en obligatorisk incidentrapportering införs för regionala och lokala valmyndigheter och att Valmyndigheten ges i uppdrag att sammanställa och tillhandahålla denna rapportering samlad.

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2022 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om incidentrapportering. Utskottet noterade att 2020 års valutredning föreslagit att en rutin för samordning och rapportering av incidenter i samband med val ska införas och att den centrala valmyndigheten (Valmyndigheten) ska bli ansvarig för detta och att utredningens betänkande bereddades inom Regeringskansliet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande om incidentrapportering och avstyrker motionsyrkandet.

Publicering av opinionsundersökningar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om publicering av opinionsundersökningar.

Motionen

I motion 2022/23:1450 av Adnan Dibrani (S) föreslås att man ska utreda förutsättningarna för ett publiceringsförbud för opinionsmätningar under en period före val.

Gällande ordning

Varje medborgare är enligt 2 kap. 1 § regeringsformen (RF) gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet och informationsfrihet. Yttrandefrihet definieras som frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. Informationsfrihet definieras som frihet att inhämta och ta emot upplysningar samt att i övrigt ta del av andras yttranden.

De nämnda fri- och rättigheterna får i viss utsträckning begränsas genom lag, men endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle (2 kap. 21 § RF). Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen som en av folkstyrelsens grundvalar. Vidare får begränsningar inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning.

Enligt 2 kap. 23 § RF får yttrande- och informationsfriheten begränsas med hänsyn till rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskildas anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott. I övrigt får begränsningar av yttrandefriheten och informationsfriheten göras endast om särskilt viktiga skäl föranleder det. Vid bedömningen av vilka begränsningar som får göras ska särskilt beaktas vikten av vidaste möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga och kulturella angelägenheter.

I tryckfrihetsförordningen (TF) och i yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) finns regler om tryckfrihet respektive om motsvarande frihet att yttra sig i ljudradio, tv och vissa liknande överföringar samt filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar. TF och YGL innehåller ett detaljerat skyddssystem för tryck- och yttrandefriheten. Systemet vilar på ett antal grundprinciper som syftar till att ge ett särskilt starkt skydd för tryckta skrifter och vissa andra medieformer. De principer det handlar om är principerna om censurförbud, etableringsfrihet, ensamansvar, meddelarskydd, en särskild brottskatalog och en särskild rättegångsordning. En viktig

komponent i skyddet är vidare att inga andra begränsningar i tryck- och yttrandefriheten får göras än de som följer av de två grundlagarna.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har vid flera tillfällen behandlat motionsyrkanden om möjligheten att reglera att opinionsundersökningar publiceras i nära anslutning till val. Under riksmötet 2018/19 (bet. 2018/19:KU29) vidhöll utskottet att en begränsning av rätten att publicera opinionsundersökningar inte kunde åstadkommas utan att komma i konflikt med grundlagsreglerna om yttrandefrihet, informationsfrihet och tryckfrihet. Därefter avstyrktes våren 2020 ett motsvarande motionsyrkande efter förenklad motionsberedning (bet. 2019/20:KU14).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller att en begränsning av rätten att publicera opinionsundersökningar inte kan åstadkommas utan att komma i konflikt med grundlagsreglerna om yttrande- och informationsfrihet samt tryckfrihet. Utskottet avstyrker motionen.

Geografisk representation

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om geografisk representation.

Motionen

I motion 2022/23:1041 av Kalle Olsson och Anna-Caren Säterberg (båda S) föreslås åtgärder för en starkare geografisk representation i riksdagen. I motionen anføres att majoriteten av riksdagens mandat fördelas proportionellt mellan landets 29 valkretsar. Systemet innebär att när de demografiska förhållandena mellan olika delar av landet förändras, förändras också mandatfördelningen mellan valkretsar. Vidare anføres att allt fler av riksdagens ledamöter dessutom inte kommer från den valkrets de representerar.

Gällande ordning

Av 3 kap. 2 § regeringsformen följer att riksdagen består av en kammare med 349 ledamöter och att det ska finnas ersättare för ledamöterna. Det relativt stora ledamotsantalet motiverades när det infördes av farhågor för att ett lägre ledamotsantal kunde medföra att glesbygden fick för få ledamöter (Holmberg m.fl., Grundlagarna, 3 uppl., 2012, s. 230). Dessutom ansågs de många

ledamöterna ge bättre garantier för att varje stort politiskt parti blev representerat i varje valkrets.

Grundlagsutredningen övervägde bl.a. frågan om riksdagens storlek (SOU 2008:125 s. 167 f.). I denna del anförde Grundlagsutredningen att en minskning av antalet ledamöter skulle kunna medföra svårigheter att behålla en rimlig representation från olika delar av landet och därmed minska möjligheterna till kontakt mellan väljare och valda. Frågan om riksdagens storlek var dock enligt kommittén relevant även utifrån andra utgångspunkter och diskuterades bl.a. i ljuset av antalet riksdagsledamöter i förhållande till andra jämförbara länder. Grundlagsutredningens bedömning var att antalet ledamöter i riksdagen inte borde minska. Regeringen gjorde ingen annan bedömning (prop. 2009/10:80).

Enligt 3 kap. 5 § regeringsformen är riket indelat i valkretsar för val till riksdagen.

I Grundlagsutredningens uppdrag ingick även att se valkretsindelningen vid val till riksdagen. Utredningen anförde att systemet med utjämningsmandat i syfte att uppnå riksproportionalitet gör att valkretsindelningen inte har någon betydelse för mandatfördelningen mellan partierna (SOU 2008:125 s. 157 f.). Valkretsarnas utformning kan däremot ha betydelse när det gäller förutsättningarna för goda kontakter mellan väljare och valda. Valkretsindelningen kan också få betydelse för personvalsinslaget i valsystemet. Vidare anförde utredningen att möjligheten att skapa goda förutsättningar för de politiska partiernas verksamhet också kan påverkas av valkretsindelningen. Utredningen bedömde att det inte fanns tillräcklig anledning att genomföra några förändringar av riksdagsvalkretsarna.

Utskottets ställningstagande

Utskottet finner inte skäl för riksdagen att ta något initiativ för att ändra indelningen i valkretsar vid val till riksdagen. Utskottet avstyrker motionen.

Kommunala valinformatörer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om kommunala valinformatörer.

Jämför reservation 6 (SD).

Motionen

I kommittémotion 2022/23:962 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 2 föreslås att det införs nationella riktlinjer för utbildning och kontroll av kommunala valinformatörer.

Gällande ordning

Enligt 3 kap. 1 § vallagen (2005:837) ska den centrala valmyndigheten inför varje val ta fram utbildningsmaterial om valet. Materialet ska tillhandahållas länsstyrelserna och valnämnderna. I 3 kap. 3 § vallagen anges att det i varje kommun ska finnas en valnämnd, som är lokal valmyndighet med ansvar i kommunen för frågor om val.

I förarbetena till vallagen anfördes att ett lågt valdeltagande riskerar att urholka den representativa demokratins legitimitet (prop. 2004/05:163 s. 104). Ett ökat valdeltagande är därför viktigt för att de valda församlingarna ska kunna göra anspråk på att företräda folkviljan och för att medborgarna ska vara delaktiga i de olika samhällsfrågorna. Regeringen anförde vidare i propositionen att den hade redovisat sin syn på Valmyndighetens roll i den s.k. demokratipropositionen (prop. 2001/02:80). Som framgår där var det regeringens uppfattning att en valmyndighet endast ska vidta åtgärder som kan upplevas som opartiska och sakliga. En valmyndighet får aldrig riskera att bli försatt i en situation där väljarna kan få uppfattningen att myndigheten har gjort ett politiskt ställningstagande eller på annat sätt försöker påverka väljarna i deras val.

En valmyndighet bör därför inte agera t.ex. genom utbildnings- eller folkbildningsverksamhet i demokratifrågor utöver utbildning av valfunktionärer. Vidare anfördes i propositionen att vad som sagts inte utesluter att en valmyndighet har en viktig funktion när det gäller att sakligt och opartiskt informera väljarna om de allmänna valen. Detta kan bidra till att väljare använder sin rösträtt. Den informativa verksamheten kan handla om hur den representativa demokratin fungerar och att de fria och allmänna valen är en del av denna. Den kan också handla om att beskriva och förklara de administrativa rutinerna kring valen, t.ex. personvalet.

Denna informationsuppgift gäller självklart inte bara för den centrala valmyndigheten utan för alla delar av valadministrationen – inte minst när kommunerna får en viktig funktion att fylla på detta område. Vidare anfördes i propositionen att det i vallagen inte behövs någon uttrycklig bestämmelse om den centrala valmyndighetens informationsansvar. Det följer av allmänna principer att en myndighet på lämpligt sätt ska informera allmänheten och andra berörda om verksamheten inom dess ansvarsområde.

På Sveriges Kommuner och Regioners webbplats anges att valinformatörer är lokalt etablerade personer som rekryteras och utbildas till att informera opolitiskt om hur valet går till. De är tänkta att representera en så stor mångfald som möjligt vad gäller bakgrund, ålder och kön för att kunna kommunicera med en bred allmänhet. Flera kommuner som t.ex. Botkyrka, Bengtsfors, Södertälje och Malmö har arbetat med informatörer i samband med valen.

Tidigare riksdagsbehandling

Motionsyrkande om kommunala valinformatörer avstyrktes av utskottet senast våren 2022 (bet. 2021/22:KU26). Utskottet ansåg liksom tidigare att det är en

viktig funktion för valmyndigheterna att informera väljarna om de allmänna valen. En förutsättning är att informationen är saklig och opartisk. Även kommunerna kan enligt utskottet ha en viktig roll när det gäller att lämna information om valen. Utskottet som noterade att den centrala valmyndigheten ska ta fram ett utbildningsmaterial för bl.a. de kommunala valnämnderna fann dock inte skäl för riksdagen att ta något initiativ för att särskilt reglera hur kommunerna använder kommunala valinformatörer. I denna del av betänkandet lämnades en reservation (SD).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande om kommunala valinformatörer och avstyrker motionsyrkandet.

Ökat valdeltagande

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om ökat valdeltagande.
Jämför reservation 7 (MP).

Motionen

I partimotion 2022/23:181 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkande 3 föreslås åtgärder för att öka och bredda valdeltagandet. I motionen anförs en eller flera myndigheter vid sidan av Valmyndigheten bör ges i uppdrag att genomföra insatser för att öka valdeltagandet och att en utredning bör analysera förutsättningarna för detta. Arbetet bör särskilt fokuseras på att öka valdeltagandet i utsatta områden och bland grupper som röstar i lägre utsträckning.

Pågående arbete

I budgetpropositionen för 2023 anges att valdeltagandet i riksdagsvalet uppgick till 84,2 procent av de röstberättigade, vilket innebär en minskning med 3 procentenheter jämfört med 2018 års val.

Vidare framgår av propositionen att det i arbetet för ett högt och mer jämlikt valdeltagande i de allmänna valen 2022 genomfördes flera åtgärder. Insatserna har främst riktats till befolkningsgrupper med lägre valdeltagande än övriga röstberättigade i tidigare val, såsom unga, utrikes födda och personer med funktionsnedsättning samt boende i områden med socioekonomiska utmaningar. Under 2022 har Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) haft i uppdrag att genomföra skolval. Dessa riktar sig till elever i gymnasieskolan och grundskolans årskurs 7–9. Även elever i grund- och gymnasiesärskolan hade möjlighet att delta. Skolvalet ger

elever en konkret upplevelse av röstningsförfarandet. MUCF har också haft i uppdrag att, i enlighet med förordningen (2020:26) om statsbidrag för åtgärder som stärker demokratin, fördela medel till ideella föreningar och stiftelser för åtgärder som syftar till att öka kunskapen om demokratin och stärka individens förutsättningar att delta i demokratin och dess beslutsprocesser. Vidare har under 2022 fördelats särskilda medel till riksdagspartierna för informationsinsatser inför de allmänna valen 2022. Med medlen har partierna getts ökade möjligheter att nå ut till grupper av röstberättigade med lågt deltagande i tidigare allmänna val. Myndigheten för tillgängliga medier har haft i uppdrag att driva webbplatsen Alla väljare (allavaljare.se) med lättläst nyhetsinformation i samband med de allmänna valen 2022. Dessutom har Statistiska centralbyrån haft i uppdrag att genomföra en studie om valdeltagandet i de allmänna valen 2022.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att det pågår arbete för ett högt och jämlikt valdeltagande och förutsätter att regeringen kommer att fortsätta detta arbete. Motionsyrkandet avstyrks.

Överklagande och återföring av mandat

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om överklagande och återföring av mandat.

Jämför reservation 8 (SD).

Motionen

I kommittémotion 2022/23:962 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 7 föreslås att tillämpningen av bestämmelserna om återföring av mandat vid överklagande utreds. I motionen anför motionärerna att de aktuella bestämmelserna för återföring av mandat i riksdagen samt i regioner och kommuner som är valkretsindelade infördes i syfte att förbättra proportionaliteten i valen. Vidare anfördes att interaktionen mellan bestämmelserna för återföring av mandat i 14 kap. vallagen (4 a–4 c §§) och systemet för överklaganden av röster är snedvriden.

Gällande ordning

Vallagen

I 14 kap. 4 a § vallagen (2005:837) anges att om ett parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten har fått fler mandat än vad som motsvarar en proportionell representation i hela landet, ska överskjutande mandat återföras.

Återföringen enligt första stycket ska göras i den eller de valkretsar där partiet tilldelats mandatet eller mandatet med lägst jämförelsetal. Återföring får dock inte göras i en valkrets som har färre än tre fasta valkretsmandat.

Mandat som återförs ska, med tillämpning av bestämmelserna i 3 §, fördelas mellan de övriga partier i valkretsen som inte har uppnått proportionell representation i hela landet vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten.

I förarbetena anförs att valsystemet har utvecklats genom successiva ändringar i lagstiftningen alltsedan representationsreformen 1866 när ståndsriksdagen avskaffades och tvåkammarriksdagen infördes (prop. 2013/14:48 s. 22 f.). Inledningsvis genomfördes val till riksdagens andra kammare som majoritetsval, huvudsakligen i enmansvalkretsar. Det parti som fick flest röster vann också det mandat som stod på spel i valkretsen. Genom en ändring 1911 infördes ett proportionellt valsätt i andrakammarvalen som innebar att mandatet (3–5 i varje valkrets) skulle fördelas proportionellt mellan partierna inom varje valkrets med tillämpning av den s.k. heltalsmetoden (d'Hondts metod). Genom 1920 års vallag slogs den valkretsindelning för andrakammarvalen fast som i allt väsentligt gäller än i dag vid riksdagsval.

Vidare anförs att tillämpningen av heltalsmetoden i de slutna valkretsarna gynnade de större partierna på de små partiernas bekostnad och därmed uppmuntrade till kartellbildningar bland små partier. I syfte att minska denna effekt gjordes 1952 provisoriska lagändringar som innebar en övergång till tillämpning av uddatalsmetoden (Sainte-Lagués metod) med viss jämkning (den jämkade uddatalsmetoden).

I propositionen anförs också att en mer omfattande förändring av valsystemet därefter gjordes i samband med den partiella författningsreformen 1969, när enkammarriksdagen inrättades. Grundlagberedningen ansåg att man vid utformningen av valsystemet i första hand borde eftersträva att tillgodose önskemålet att mandatfördelningen i riksdagen skulle vara riksproportionellt rättvisande. I det nya valsystemet infördes därför en möjlighet att kompensera avvikelser från riksproportionaliteten genom att fördela ett bestämt antal utjämningsmandat mellan partierna efter en beräkning utifrån valresultatet i landet som helhet (SOU 1967:26 s. 148 och 153). Vid sidan av kravet på riksproportionalitet ansåg beredningen att det också borde finnas riktlinjer för valsystemet. Dessa var att proportionaliteten inte skulle kunna rubbas av konstlade partibildningar eller andra valtaktiska manövrer eller av ändringar i valkretsindelningen, att systemet skulle leda till en tillfredsställande regional representation som var så stabil som möjligt med hänsyn till kravet på riksproportionalitet och att systemet skulle försvåra för de mycket små partierna att vinna representation i riksdagen (SOU 1967:26 s. 149). Dessa riktpunkter har alltsedan dess varit vägledande när reformer av valsystemet har övervägts.

Vidare anförs att sedan den partiella författningsreformen har mandatfördelningssystemet fram till valet 2010 endast vid ett tillfälle lett till

att resultatet vid val till riksdagen inte blivit proportionellt i förhållande till partiernas röstsiffror. I 1988 års riksdagsval avsåg avvikelser ett mandat. Centerpartiet fick då ett mandat mer och Socialdemokraterna ett mandat mindre än vad som motsvarade en proportionell fördelning utifrån valresultatet i hela landet.

Regeringen ansåg att det är av största vikt att valsystemet är så utformat att det alltid åstadkommer en fördelning av riksdagsmandaten mellan partierna som är rikspportionell, dock med undantag för de effekter som blir följden av en småpartispärr. Detta krav måste uppfyllas oberoende av hur många partier som tar mandat i riksdagen, oberoende av hur rösterna är fördelade mellan partierna och oberoende av hur valkretsindelningen görs. Mot bakgrund av undersökningar som 2011 års vallagskommitté hade genomfört bedömde regeringen att ändringar i mandatfördelningssystemet var nödvändiga.

I propositionen föreslog regeringen att en återföringsmetod skulle användas som innebär att överskjutande mandat ska återföras och fördelas som fasta valkretsmandat mellan övriga partier i valkretsen om ett parti har fått fler fasta valkretsmandat än som svarar mot en rikspportionell fördelning av samtliga mandat. Återföringen ska göras i den eller de kretsar där partiet tilldelats mandatet eller mandaten med lägst jämförelsetal. Vid lika jämförelsetal ska lotten avgöra i vilken ordning mandaten ska återföras. Återföring ska dock inte göras i en valkrets som har färre än tre fasta valkretsmandat.

Vidare anförs att eftersom de fasta valkretsmandat som återförs vid tillämpning av återföringsmetoden fördelas inom valkretsen kommer systemet få till följd att det kan uppkomma mer eller mindre stora avvikelser från proportionaliteten vid fördelning av mandat mellan partierna inom varje valkrets. Ett parti som sammantaget har fått fler röster i en valkrets än ett annat parti kan alltså komma att få färre mandat i valkretsen än det andra partiet. Det uppstår s.k. inversioner. Regeringen konstaterade dock att sådana effekter kunde uppkomma även i det dåvarande systemet vid fördelningen av utjämningsmandat. I propositionen anförs vidare att det vid avvägningen mellan de olika intressen av proportionalitet som gör sig gällande i detta sammanhang prioriteras i vårt valsysteem intresset av partimässig proportionalitet på riksnivå, medan den regionala proportionaliteten sätts i andra rummet. Mandatfördelningen mellan partierna inom valkretsarna bör som utgångspunkt ske i nära överensstämmelse med valutslaget i varje valkrets, men detta intresse väger trots allt något lättare än intresset av partimässig och regional proportionalitet. Enligt regeringens uppfattning innebär detta att risken för att det uppkommer inversioner inom en valkrets inte bör anses ha någon avgörande betydelse vid bedömningen av vilken fördelningsmetod som bör väljas.

Om den partimässiga sammansättningen i riksdagen och röstfördelningen mellan partierna i framtida val förändras på sådant sätt att återföringar av mandat inom valkretsarna blir mycket frekventa och leder till oacceptabelt stora avvikelser från proportionaliteten inom valkretsarna kan det dock enligt

propositionen inte uteslutas att en övergång till en annan fördelningsmetod kan behöva övervägas på nytt.

Valprövningsnämndens erfarenhetsrapport

Valprövningsnämnden anför i sin promemoria Erfarenheter av provningen av överklaganden i 2018 års allmänna val att metoden för återföring av överskjutande fasta valkretsmandat regleras i 14 kap. 4 a § vallagen när det gäller riksdagsvalet. Av bestämmelsens första stycke framgår att ett parti som fått fler fasta valkretsmandat än som svarar mot en riksproportionell representation i hela landet ska förlora de mandat som medför att partiet är överrepresenterat. Bestämmelsen tillämpades för första gången vid valet 2018. De nya bestämmelserna aktualiserar frågan om någon förändring behövs när det gäller Valmyndighetens känslighetsanalyser. Valprövningsnämnden anser att man bör se över denna fråga.

Svar på skriftlig fråga

Den 4 maj 2022 svarade den dåvarande justitieministern på en skriftlig fråga om överklagande och återföring av mandat (fr. 2021/22:1495). I svaret anfördes bl.a. följande:

Det svenska statsskicket har sin grund i att all offentlig makt utgår från folket i överensstämmelse med folksuveränitetens princip. Den förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och kommunal självstyrelse. Bestämmelserna om hur riksdagen och de beslutande kommunala församlingarna bildas och är sammansatta är därför centrala för hur folkstyrelsen förverkligas.

Den reglering som vårt valsystem bygger på har utvecklats successivt under mycket lång tid. Allt sedan övergången från majoritetsval i enmansvalkretsar i början av förra seklet, har strävandena att åstadkomma en så proportionell fördelning av mandat som möjligt mellan de partier som tar plats i riksdagen successivt förstärkts.

Funktionen att bidra till en proportionell representation fylldes länge väl genom fördelningen av utjämningsmandat. Sedan den partiella författningsreformen 1969 har avvikelser från en riksproportionell representation förekommit bara vid två tillfällen – 1988 och 2010. I tiden för författningsreformen var lagstiftaren visserligen införstådd med att avvikelser i det systemet skulle kunna uppkomma, men det bedömdes enbart kunna bli aktuellt i undantagsfall och fick godtas.

Det är väl känt att riskerna för avvikelser från proportionell representation påverkas av en rad faktorer, däribland vilken fördelningsmetod som används, hur många mandat som fördelas i en given valkrets, hur många partier som deltar i fördelningen och partiernas inbördes röstetal. Bland de intressen som behöver balanseras finns – vid sidan av intresset av rättvisande riksproportionell representation – bl.a. intresset av proportionell fördelning av mandat mellan valkretsar, liksom mellan partier i varje valkrets, och en tillfredsställande regional förankring av representationen.

Den reform som Mattias Bäckström Johansson tar upp i sin fråga genomfördes 2015 med syftet att undvika att avvikelser skulle uppkomma från en riksproportionell mandatfördelning i allmänna val i valkretsindelade valområden (prop. 2013/14:48). När reformen

genomfördes stod det i och för sig klart att fördelningsmetoden kunde ge upphov till s.k. inversioner, dvs. att ett parti som fått fler röster i en valkrets än ett annat parti ändå kunde få färre mandat i den valkretsen. Samtidigt bedömdes risken för avvikelser från riksproportionalitet som liten. Effekten ansågs godtagbar, i vart fall så länge som återföringar inte blev alltför frekventa och avvikelserna från proportionalitet inom valkretsarna inte blev oacceptabla. Tillämpningen av regleringen har inte visat på en sådan utveckling.

Det är en god utgångspunkt att vara försiktig med att göra förändringar i valsystemet om det inte finns konstaterade problem som kan leda till att valens legitimitet ifrågasätts eller väljarnas förtroende för det demokratiska systemet minskar. De förhållanden som Mattias Bäckström Johansson pekar på innebär inte att några sådana risker har realiserats. En översyn av frågorna är inte aktuell i nuläget.

Utskottets ställningstagande

När bestämmelserna i 14 kap. vallagen om bl.a. återföring av mandat infördes stod det klart att den fördelningsmetod som valdes (återföringsmetoden) kunde ge upphov till s.k. inversioner, dvs. att ett parti som fått fler röster i en valkrets än ett annat parti ändå kunde få färre mandat i den valkretsen. Samtidigt framhölls att i valsystemet prioriteras intresset av partimässig proportionalitet på riksnivå framför regional proportionalitet. Effekten ansågs godtagbar, i vart fall så länge som återföringar inte blev alltför frekventa och avvikelserna från proportionalitet inom valkretsarna inte blev oacceptabla. Mot den bakgrunden finner inte utskottet skäl för riksdagen att ta något initiativ för att utreda om bestämmelserna bör ändras. Motionsyrkandet avstyrks.

Reservationer

1. Sänkt rösträttsålder, punkt 3 (V, MP)

av Jessica Wetterling (V) och Jan Riise (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:181 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkande 2.

Ställningstagande

Rösträttsåldern har sänkts successivt under det förra seklets gång. År 1945 till 21 år, 20 år senare till 20 år och så 1975 till dagens rösträttsålder – 18 år. Vi anser nu att det är dags för ytterligare en sänkning, i syfte att bredda och stärka demokratin. Det är viktigt av flera skäl, bl.a. eftersom varannan ung person inte känner sig inkluderad i samhället och de flesta upplever att de inte har inflytande över det politiska beslutsfattandet. Demokratiutredningen föreslog att en försöksverksamhet med 16 års rösträttsålder skulle genomföras vid lokala val, något som ännu inte har blivit verklighet. Genomsnittsåldern för förstagångsväljare i Sverige är i dag 20 år, Europas högsta. Med en sänkning av rösträttsåldern till 16 år skulle denna snittålder sänkas till 18 år. Vi anser att detta vore ett bra sätt att testa hur en generell sänkning skulle falla ut och regeringen bör därför verka för att det inleds en försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder på det sätt som Demokratiutredningen föreslog.

2. Röstningsförfarandet, punkt 7 (SD)

av Matheus Enholm (SD) och Fredrik Lindahl (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:962 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkandena 1 och 3 samt
avslår motionerna
2022/23:75 av Ann-Sofie Lifvenhage (M) och
2022/23:1619 av Kerstin Lundgren (C).

Ställningstagande

I dag är det möjligt att rösta utan att legitimera sig, exempelvis genom att en annan person intygar den röstandes identitet. Vi anser att det bör införas ett absolut krav på att de röstande ska legitimera sig. Även om det kan inträffa att någon får sina identitetshandlingar stulna nära inpå valet, och därför inte kan rösta, anser vi att fördelarna med ett krav på legitimation överväger nackdelarna. Om man inför obligatorisk id-kontroll vid röstningen är det också möjligt att införa maskinell avprickning i röstlängden, vilket skulle ta bort risken för felaktig avprickning i röstlängden. Vi anser att regeringen bör utreda ett absolut krav på id-kontroll vid röstningen.

Det är viktigt att de platser där röstmottagning sker är strikt neutral och utan politisk propaganda. Vi anser att det är olyckligt att bestämmelsen i 8 kap. 3 § vallagen om att det inte får förekomma propaganda vid ett röstmottagningsställe tolkas olika i olika kommuner. Vi anser att ett förbud mot all propaganda, t.ex. partipolitisk verksamhet och valsedelutdelning, invid röstmottagningsställen bör utredas. Vad som ska definieras som propaganda bör också utredas.

3. Väljare med synnedsättning eller annan funktionsnedsättning, punkt 8 (C)

av Malin Björk (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2022/23:1881 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 8 och

2022/23:1882 av Malin Björk m.fl. (C) yrkandena 31, 32 och 34 samt

bifaller delvis motion

2022/23:2234 av Eric Palmqvist (SD).

Ställningstagande

En livskraftig och stark demokrati förutsätter allmänhetens delaktighet på många olika sätt och i många olika former. Med detta som utgångspunkt måste alla ha faktiska möjligheter att ta del av och själva delta i de demokratiska processerna. Det handlar om allt från möjlighet att delta i val till att kunna ta del av offentliga handlingar. Människor med olika typer av funktionsnedsättningar, men även såväl yngres som äldres specifika möjligheter och utmaningar när det gäller delaktighet, och den digitala utvecklingens potential för att öka delaktigheten måste ständigt utvärderas och

följas upp med anpassade lösningar. Regeringen bör därför arbeta för att stärka möjligheten till demokratisk delaktighet för personer med funktionsnedsättning.

Det är också viktigt att säkerställa att alla vallokaler är anpassade och att valhemligheten kan bibehållas för personer med funktionsnedsättningar. Dessutom bör myndigheterna utveckla sitt arbete med att inför val erbjuda information på lättläst svenska och lättillgänglig information för personer med nedsatt syn och hörsel. Regeringen bör därför arbeta för detta.

Demokratin utövas inte bara vid valurnorna vart fjärde år; alla medborgare ska ha möjlighet att påverka och delta i vårt gemensamma demokratiprojekt även mellan val. Regeringen bör därför verka för att alla lokaler där demokratin utövas, exempelvis för nämndsammanträden, ska vara fullt tillgängliga.

4. Valsedelssystemet, punkt 9 (C)

av Malin Björk (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:1881 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 11 och

bifaller delvis motion

2022/23:648 av Niels Paarup-Petersen (C).

Ställningstagande

Den totala kostnaden för inköp av valsedelpapper, tryckning och emballage av valsedlar är omfattande, och lägg därtill en betydande miljöpåverkan i form av transporter, pappersförbrukning samt destruktion och återvinning. De valsedlar som inte används vid valet kastas eller återvinns. Dagens valsedelssystem kan dessutom upplevas svåröverskådligt av många väljare. De skärpta kraven om att det ska finnas en avskärmad plats där valsedlar kan läggas ut har inte gjort det lättare för väljare och valförrättare. Valmyndigheten har bl.a. i erfarenhetsrapporter efter de senaste allmänna valen lyft behovet av en översyn av valsedelssystemet. Valmyndigheten anser att behovet av ett nytt valsedelssystem är både stort och brådskande. Myndigheten menar att ett nytt valsedelssystem skulle ta bort ett antal av de största sårbarheterna i valsedelssystemet. Jag anser därför att regeringen bör utreda hur ett nytt valsedelssystem kan utformas.

5. Incidentrapportering, punkt 10 (SD)

av Matheus Enholm (SD) och Fredrik Lindahl (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2022/23:962 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 6.

Ställningstagande

Alla former av valfusk och sabotage riskerar att på sikt skada den legitimitet som riksdagsvalen åtnjuter i dag. De allvarligaste fallen, där man exempelvis slänger eller gömmer sina motståndares valsedlar, kan till och med påverka valresultatet. I dag saknas en central insamling av incident- och tillbudsrapporter från de olika instanser som hanterar valen. För att skapa en överblick kring detta och komma till rätta med överträdelser och sabotage anser vi att regeringen bör verka för att inrätta en enhetlig incidentrapportering för Valmyndigheten, Valprovsnämnden samt de lokala valnämnderna.

6. Kommunala valinformatörer, punkt 13 (SD)

av Matheus Enholm (SD) och Fredrik Lindahl (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2022/23:962 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 2.

Ställningstagande

Flera kommuner anställer valinformatörer inför valen. Anledningen till detta lär vara att höja valdeltagandet i grupper där deltagandet är påfallande lågt. Inför tidigare val har fall uppmärksammats i medierna där företrädare för ett parti försökt sälja röster. En person som var anställd av en kommun som valinformatör var inblandad i försöket att sälja röster. Mot den bakgrunden anser vi att regeringen bör se över behovet av nationella riktlinjer för valinformatörer när det gäller deras utbildning och kontrollen av deras arbete.

Riktlinjerna bör peka på vikten av opartiskhet. Dessutom anser vi att verksamheten med valinformatörer bör kontrolleras inför nästa val.

7. Ökat valdeltagande, punkt 14 (MP)

av Jan Riise (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:181 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkande 3.

Ställningstagande

I Sverige är valdeltagandet högt, men vid valen 2022 var det för första gången på länge ett trendbrott. I riksdagsvalet 2018 deltog 87,2 procent av de röstberättigade. I riksdagsvalet 2022 deltog 84,2 procent av de röstberättigade, en nedgång med 3 procentenheter. Även om dessa siffror fortfarande är höga ur ett internationellt perspektiv innebär det att ca 16 procent inte röstade i det senaste riksdagsvalet. Det innebär en stor utnyttjad potential och många människor som inte använder en av de viktigaste möjligheterna att påverka samhället.

Valmyndigheten ansvarar centralt för genomförandet av val och landsomfattande folkomröstningar och har dessutom olika uppgifter kopplade till valet, bl.a. att lämna information om när, var och hur man röstar. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har haft i uppdrag att genomföra skolval. Men det finns ingen myndighet som har ett uttryckligt uppdrag att öka valdeltagandet. De politiska partierna genomför viktiga informationsinsatser, men jag tror att åtgärder också behöver vidtas av oberoende myndigheter – som ju har en annan roll och plattform för dialog med medborgarna. Jag anser därför att regeringen bör ge en eller flera myndigheter i uppdrag att genomföra insatser för att öka valdeltagandet och att en utredning bör analysera förutsättningarna för detta. Arbetet bör särskilt fokuseras på att öka valdeltagandet i utsatta områden och i grupper som röstar i lägre utsträckning.

8. Överklagande och återföring av mandat, punkt 15 (SD)

av Matheus Enholm (SD) och Fredrik Lindahl (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:962 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 7.

Ställningstagande

Bestämmelserna i 14 kap. 4 a–4 c §§ vallagen om återföring av mandat infördes för att förbättra proportionaliteten i valen då en bred politisk uppslutning fann det äldre systemet otillräckligt. Interaktionen mellan bestämmelserna för återföring av mandat i 14 kap. vallagen och systemet för överklaganden är emellertid snedvriden. Detta har tidigare lyfts fram i Valprövningsnämnden promemoria Erfarenheter av prövningen av överklaganden i 2018 års allmänna val där nämnden påtalade problematiken. Vi anser mot denna bakgrund att regeringen bör utreda frågan och återkomma till riksdagen med ett förslag på lösning.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2022/23

2022/23:44 av Hans Wallmark (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av de praktiska möjligheterna för utlandssvenskarna att rösta och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:45 av Hans Wallmark (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en egen valkrets för utlandssvenskarna och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:75 av Ann-Sofie Lifvenhage (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att utreda hur ett digitalt valdeltagande kan genomföras med bank-id och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:181 av Märta Stenevi m.fl. (MP):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sänkt rösträttsålder och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka och bredda valdeltagandet och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:301 av Stefan Olsson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att införa skilda valdagar och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:648 av Niels Paarup-Petersen (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige behöver ett mer tillförlitligt valsystem och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:707 av Markus Wiechel (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en separation av kommun- och regionalval från riksdagsval och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:723 av Robert Hannah (L):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att spärrarna i personvalet till riksdagen bör avskaffas och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att spärrarna i personvalet till kommunfullmäktige bör avskaffas och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att spärrarna i personvalet till regionfullmäktige bör avskaffas och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att slopa personvalsspärrarna till Europaparlamentet och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:829 av Lars Beckman (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underlätta för utlandsboende svenskar att rösta och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:962 av Matheus Enholm m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om id-kontroller i anslutning till de allmänna valen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nationella riktlinjer för utbildning och kontroll av kommunala valinformatörer och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om politisk propaganda vid röstmottagningsställena och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om incidentrapportering och myndighetssamverkan och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om överklaganden och återföring av mandat och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1041 av Kalle Olsson och Anna-Caren Säterberg (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga åtgärder för en starkare geografisk representation i Sveriges riksdag och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1073 av Ann-Sofie Alm (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa likformighet vid länsstyrelsernas bedömning av personröster och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att personröster bör protokolleras på motsvarande sätt som partiröster och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1357 av Joakim Sandell (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över ändringar i vallagen i syfte att du endast ska kunna kandidera där du själv äger rösträtt, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2022/23:1450 av Adnan Dibrani (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att studera förutsättningarna för ett publiceringsförbud för opinionsmätningar under en period före val och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1619 av Kerstin Lundgren (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förtydligande gällande valsedelbås i vallokaler och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1843 av Sten Bergheden (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att återinföra namnet Skaraborg på valkretsen Västra Götalands läns östra och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1881 av Malin Björk m.fl. (C):

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att, mellan och i samband med val, delta i demokratiska processer och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förändring av valsedelssystemet och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1882 av Malin Björk m.fl. (C):

31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Valmyndigheten och andra berörda myndigheter ska säkerställa tillgängligheten i vallokaler och genomföra insatser för att säkerställa valhemligheten för personer med funktionsnedsättning och tillkännager detta för regeringen.

32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att myndigheter i samband med allmänna val ska erbjuda mer och bättre information på lättläst svenska och för personer med nedsatt syn och hörsel och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lokaler där demokratin utövas ska vara fullt tillgängliga och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1911 av Malin Danielsson m.fl. (L):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga möjligheten att göra Stockholmsregionen till pilotregion för skilda valdagar och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:2116 av Boriana Åberg m.fl. (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om rösträtt och valbarhet i allmänna val och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:2141 av Markus Wiechel och Lars Andersson (båda SD):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över införandet av möjligheten för svenska medborgare bosatta i utlandet att e-rösta och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda införandet av en särskild valkrets för utlandssvenskar och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:2234 av Eric Palmqvist (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om synskadade och valsystemet och tillkännager detta för regeringen.